

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaali-ala

Aikuissosiaalityö

2018

Essi Rakkolainen, Maria Tuomi

VOIMAANNUTTAVA ELOKUVA

– Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminta nuorten aikuisten parissa

Essi Rakkolainen, Maria Tuomi

VOIMAANNUTTAVA ELOKUVA

- Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminta nuorten aikuisten parissa

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää voimaannuttavan elokuvan sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintamalli. Lopputuotoksena opinnäytetyössä luotiin opas, jonka pohjalta ryhmätoimintaa voidaan toteuttaa.

Opinnäytetyö toteutettiin osana Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskuksen SONet BOTNIAn koordinoimaa PRO SOS – uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa -hanketta. Hanke tähtää kunnille jäävän aikuissosiaalityön uudistamiseen ja kehittämiseen tulevassa sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteen ja palvelujen uudistuksessa. Yksi hankkeen osatoteuttajista, Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy VASSO Ab, toimi opinnäytetyön toimeksiantajana.

Opinnäytetyön teoreettisena viitekehyksenä käytettiin ryhmämuotoiseen sosiaaliseen kuntoutukseen sekä voimaannuttavaan elokuvaan liittyvää teoriaa. Lähtökohtana pilotoitavalle toimintamallille oli asiakkaan sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen ryhmätoiminnan, voimaannuttavan ohjauksen sekä toiminnallisten menetelmien, kuten elokuvan ja kirjallisten tehtävien kautta. Kehittämismenetelminä toimivat pilotointi, dokumentointi sekä aktivoiva osallistava havainnointi.

Opinnäytetyössä kehitettyä ryhmätoimintaa kokeiltiin nuorten aikuisten parissa syksyllä 2017 Naantalissa ja Uudessakaupungissa. Toiminnan vaikuttavuuden arviointiin käytettiin työ- ja toimintakyvyn arviointimenetelmä Kykyviisaria. Osallistujilta kerättiin myös palautetta ryhmätoiminnasta.

Pilotoinnin aikana tehtyjen havaintojen ja palautekyselyn tulosten pohjalta voitiin todeta, että sosiaalisen kuntoutuksen ryhmämuotoisuus on hyvinkin perusteltua, mutta ryhmäkoolla ja ryhmän rakentamistavalla on merkitystä ryhmän toimivuudessa. Lisäksi voitiin tulkita, että elokuvien ja toiminnallisten tehtävien käyttö herätti ainakin osan ryhmätoimintaan osallistuneista pohtimaan omaa elämää sekä omia vahvuuksia ja kehittämistarpeita.

Opas saatiin laadittua ajallaan teoretietoa ja käytännön kokemuksia yhdistellen. Se sai positiivista palautetta toimeksiantajalta. Toimeksiantaja kuvasi opasta julkaisuvalmiiksi tuotokseksi, jonka avulla menetelmä on helppo ottaa käyttöön missä tahansa. Erityisesti pidettiin siitä, että oppaassa on myös aineksia vaikuttavuuden arviointiin.

ASIASANAT:

Elokuva, sosiaalinen kuntoutus, sosiaalinen toimintakyky, toiminnalliset menetelmät, voimaantumisen.

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor's Degree in Social Services

2018 | 52 pages, 28 pages in appendices

Essi Rakkolainen, Maria Tuomi

EMPOWERING CINEMA

- Social Rehabilitation Group Activity with Young Adults

The purpose of this thesis was to develop a model for social rehabilitation group activity using empowering cinema. As a final result, a guide was created in the thesis, based on which group activities can be implemented.

The thesis was carried out as part of the PRO SOS project, coordinated by SONet BOTNIA, Centre of Expertise for Social Services in the Provinces of Ostrobothnia. The project aims at renovating and developing adult social work in municipalities in the upcoming reform of social and health care structures and services. One of the project implementers, Centre of Expertise for Social Services in Varsinais-Suomi, Oy VASSO Ab, was the client of the thesis.

The theoretical framework of the thesis was the use of social rehabilitation in groups and the theory of empowering cinema. The starting point for the model to be piloted was to strengthen the customer's social capability through group activities, empowering guidance, and operational methods such as cinema and literary assignments. Development methods included piloting, documenting, and activating inclusive observation.

The group activity developed in the thesis was experimented with young adults in the autumn of 2017 in Naantali and Uusikaupunki. The Kykyviisari method of evaluation of work and functional capacity was used to evaluate the effectiveness of the activity. Participants also gave feedback on group activities.

Based on the observations made during the piloting and the results of the feedback survey, it could be stated that the group form of social rehabilitation is well justified, but the group size and the way the group is constructed is relevant to the functionality of the group. It was also possible to interpret that the use of films and functional tasks attracted at least some of the participants in the group to reflect on their own life and their own strengths and development needs.

The guide was drawn up on time, combining theoretical knowledge and practical experience. It received positive feedback from the client. The author described the book as a ready-to-publish output that makes the group activity easy to deploy anywhere. Particularly, it was considered that the guide also contains ingredients for assessing effectiveness.

KEYWORDS:

Cinema, empowerment, functional methods, social functioning, social rehabilitation.

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET JA SANASTO	6
1 JOHDANTO	7
2 RYHMÄ SOSIAALISEN KUNTOUKSEN TUKENA	9
2.1 Kuntoutus	9
2.2 Sosiaalinen kuntoutus	10
2.3 Sosiaalinen kuntoutus ryhmässä	12
3 TOIMINNALLISUUS VOIMAANTUMISEN MAHDOLLISTAJANA	14
3.1 Voimaannuttava ohjaus	14
3.2 Toiminnallinen ryhmä voimaannuttajana	17
3.3 Voimaannuttava elokuva	19
4 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TOIMINTAPROSESSI	21
4.1 PRO SOS -hanke ja toimintaympäristöt	21
4.2 Toiminnallisen opinnäytetyön kehittämistoiminta ja -tehtävät	24
4.3 Kehittämisprosessin kuvaus ja aikataulu	25
4.4 Kehittämis- ja tiedonhankintamenetelmät	30
5 VOIMAANNUTTAVA ELOKUVARYHMÄ KÄYTÄNNÖSSÄ	34
5.1 Naantalın ja Uudenkaupungin pilottiryhmien tulokset	34
5.2 Voimaannuttavan elokuvaryhmän opas	41
6 TULOSTEN ARVIOINTI	43
6.1 Kehittämisprosessin arviointi	43
6.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	44
6.3 Oppimisprosessi sekä ammatillinen kasvu ja kehitys	45
6.4 Jatkotutkimus- ja kehittämisideat	46
LÄHTEET	47

LIITTEET

Liite 1. Voimaannuttava elokuva – Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan opas.
Liite 2. Elokuvaryhmän palautelomake.

KUVAT

Kuva 1. Konstrukttiivinen prosessimalli (Salonen 2013, 20). 25

TAULUKOT

Taulukko 1. Kehittämisprosessin aikataulu. 29
Taulukko 2. Pilottiryhmien vertailu. 34

KÄYTETYT LYHENTEET JA SANASTO

ESR-hanke	Euroopan sosiaalirahaston rahoittama hanke. (Euroopan komissio 2014.)
New Public Management	Uusi julkisjohtaminen, jossa pyritään entistä tehokkaampaan, tuloksellisempaan ja taloudellisempaan työskentelyyn julkisella sektorilla (vrt. markkinatalous). (Mänttari-Van der Kuip 2013, 5.)
Opiskelijaohjaaja	Nimitystä käytetään tässä opinnäytetyössä luvuissa 4.4 ja 5.1 opinnäytetyön tekijöiden tekemästä ohjaustyöstä elokuvaryhmän aikana.
SHL	Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
Sote-uudistus	Julkisen sosiaali- ja terveystalouden uudistus, jossa vastuu palvelujen järjestämisestä siirtyy kunnilta maakunnille 1.1.2019 alkaen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017a.)
Syrjäytynyt	Yksilö, jolla on heikot siteet yhteiskuntaan (esim. Williams 1998, 14, Raunion 2006, 9 mukaan) ja yhteiskunnallisiin järjestelmiin, kuten koulutus- ja työmarkkinajärjestelmiin (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos 2017).
Voimaantuminen	Muutosprosessi, jossa yksilön luottamus omaan kykyihinsä kasvaa (Finto 2018). Tarkempi määrittely esitetään tämän opinnäytetyöraportin luvussa 3.1.

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö liittyy PRO SOS – uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa -hankkeeseen, joka on Euroopan Sosiaalirahaston, Kuntaliiton, SeAMK:n ja osallistuvien kuntien sekä kuntayhtymien rahoittama hanke. Hankkeen johtajana toimii Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIA, joka on koordinoinut hankkeen valmistelua parin vuoden ajan. Valtakunnallisen hankkeen tarkoituksena on varmistaa aikuissosiaalityön asiakaslähtöisyys ja vaikuttavuus sosiaalihuoltolain mukaisesti, sekä selkeyttää ja vahvistaa aikuissosiaalityön asemaa tulevassa sote-uudistuksessa. PRO SOS -hankkeessa on nostettu esille huolta siitä, etteivät aikuissosiaalityö ja työikäisten palvelut ole keskiössä maakuntien sote-uudistuksessa, vaan huomio kiinnittyy enemmän muiden asiakasryhmien palveluihin. Hanke tähtää juuri kunnille jäävän aikuissosiaalityön uudistamiseen ja kehittämiseen. Hankeyhteistyössä on mukana 94 kuntaa eri puolilta Suomea. Yksi PRO SOS -hankkeen osatoteuttajista on Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Oy VASSO Ab, joka on toiminut tämän opinnäytetyön toimeksiantajana. (Volanto & Zechner 2017, 2; SONet BOTNIA 2017, PRO SOS 2018.) VASSO koordinoi aikuissosiaalityön kehittämistä Varsinais-Suomen alueen osahankkeessa, jossa on mukana yhteensä 11 kuntaa tai kuntayhtymää. Yhteensä näissä hankekunnissa asuu 420 000 asukasta. Varsinais-Suomen osahankkeessa on keskitytty neljään keskeiseen teemaan, jotka ovat: "Palvelutarpeen arviointi (SHL) + toimintakyky mittarien hyödyntäminen", "Matala kynnyks ja jalkautuminen sekä uudet hullutkin ideat", "Rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalinen raportointi sekä kokemusasiantuntijuus" ja "Sosiaalinen kuntoutus ja ryhmätoiminta + toimintakyky mittarien hyödyntäminen". (PRO SOS 2018.) Tämä opinnäytetyö liittyy edellä mainituista kehittämisteemoista viimeiseen kokonaisuuteen.

Opinnäytetyön tavoitteena on ollut kehittää sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintamalli, joka olisi siirrettävissä pilotointikunnista myös muihin kuntiin. Lopputuotoksena opinnäytetyössä on luotu voimaannuttavan elokuvan sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan opas, jonka pohjalta ryhmätoimintaa on mahdollista toteuttaa muuallakin. Opinnäytetyössä kehitettyä voimaannuttavan elokuvan ryhmätoimintaa kokeiltiin syksyn 2017 aikana Naantalissa ja Uudessakaupungissa. Asiakasryhmä on molemmissa pilotoinneissa koostunut 18–29-vuotiaista nuorista aikuisista, joilla on ollut tarvetta sosiaaliseen kuntoutukseen. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden

edistämiseksi. Lähtökohtana pilotoitavalle toimintamallille on ollut asiakkaan sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen ryhmätoiminnan, voimaannuttavan ohjauksen sekä toiminnallisten menetelmien, kuten elokuvan ja kirjallisten tehtävien kautta.

Tämän opinnäytetyön raportti on jaettu teoriaosuuteen, käytännön osuuden kuvaukseen sekä tulosten esittelyyn ja arviointiin. Opinnäytetyön tietopohja perustuu kahteen kokonaisuuteen, joista ensimmäinen käsittelee sosiaalisen kuntoutuksen ryhmämuotoisuuden liittyviä teemoja, eli kuntoutusta, sosiaalista kuntoutusta ja sosiaalista kuntoutusta ryhmässä. Toinen kokonaisuus käsittelee voimaantumista ja voimaannuttavaa ohjausta sekä toiminnallisten menetelmien ja erityisesti voimaannuttavan elokuvan käyttöä sosiaalisen kuntoutuksen ryhmässä. Tietopohjan jälkeen esittelemme kehittämistyön lähtökohdat ja toimintaprosessin. Luku sisältää ensin kuvauksen PRO SOS -hankkeesta ja toimeksiantajastamme sekä asiakasryhmästä ja pilotointien toimintaympäristöistä. Tämän jälkeen luvussa käsitellään opinnäytetyön kehittämistoimintaa ja -tehtäviä. Lopuksi siirrymme luvussa itse opinnäytetyön toteutuksen kannalta keskeisiin teemoihin, eli kehittämisprosessin ja aikataulun sekä kehittämis- ja tiedonhankintamenetelmien kuvauksiin. Tulososuudessa käsittelemme Naantalien ja Uudenkaupungin pilottiryhmiä sekä voimaannuttavan elokuvaryhmän oppaan rakentamista. Viimeisenä vielä arvioimme opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta, omaa oppimistamme ja ammatillista kasvuamme sekä esittelemme jatkotutkimus- ja kehittämisideoita.

2 RYHMÄ SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN TUKENA

2.1 Kuntoutus

Kuntoutuksen tavoitteena on edistää vajaatoimintakykyisen, vammaisen tai sairaan henkilön hyvinvointia, toimintakykyä, itsenäistä selviytymistä, osallistumismahdollisuuksia ja työllistymistä (STM 2018). Kuntoutus on perinteisesti jaoteltu neljään osa-alueeseen, jotka ovat ammatillinen, kasvatuksellinen, lääkinnällinen ja sosiaalinen kuntoutus. Edellä mainitut osa-alueet ovat kuitenkin osittain päällekkäisiä, joten tällaisen jaottelun soveltuvuus nykyaikaiseen monialaiseen kuntoutusjärjestelmään voitaneen kyseenalaistaa. Kuntoutuksen toimintatavat, sisältö ja tavoitteet muuttuvatkin ajan saatossa yhteiskunnallisen muutoksen vanavedessä. (Järvikoski & Härkäpää 2008, 8, 20.) Kuntoutuksen käsitteen käytön laajennuttua perinteisistä osa-alueista uusiin palvelutoimintoihin ei enää liene mahdollista luoda yksiselitteistä määritelmää kuntoutuksen käsitteelle. Monesti realistisempaa on hyväksyä kuntoutuksen olevan sitä, mitä eri tahot kussakin yhteydessä kutsuvat kuntoutukseksi sen tavoitteiden, prosessien, keinojen ja toimenpiteiden, kohde-ryhmien ja toteuttavien tahojen puitteissa. (Rajavaara & Lehto 2013, 8.)

Kuntoutus on osa-alueesta riippumatta kuitenkin aina tavoitteellista toimintaa. Tavoitteena on muutos parempaan, kuten esimerkiksi asiakkaan elämänhallinnan edistäminen tai paremman työkyvyn saavuttaminen. Muutos edellyttää usein sekä henkilön omien voimavarojen vahvistamista että ympäristössä olevien esteiden eliminointia. Kuntoutuksessa korostetaan kuntoutujan positiivisia kykyjä ja pyritään lisäämään asiakkaan voimavaroja, toimintakykyä sekä elämänhallinnan tunnetta. Kuntoutuksen tavoitteellisuuden liittyvät myös suunnitelmallisuus ja prosessimaisuus. Suunnitelmallisuus näkyy siten, että kuntoutustavoitteet ja keinot tavoitteisiin pääsemiseksi määritellään harkiten. Yhteisen kokonaissuunnitelman laatiminen asiakkaan eri palveluiden kesken sekä suunnitelman etenemisen seuranta ovat tärkeitä kuntoutuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Kuntoutuksen prosessimaisuus taas tarkoittaa sitä, että kuntoutusprosessi koostuu usein monista eri vaiheista ja palveluista. Käytännössä haasteena onkin pitää kuntoutusprosessi katkeamattomana, mikä edellyttää onnistunutta moniammatillista yhteistyötä. (Järvikoski & Härkäpää 2008, 33–34; Hämäläinen ym. 2017, 198–199.)

2.2 Sosiaalinen kuntoutus

Tämän opinnäytetyön keskiössä on sosiaalinen kuntoutus. Sosiaalisen kuntoutuksen avulla tuetaan syrjäytyneiden henkilöiden paluuta yhteiskunnalliseen osallisuuteen vahvistamalla kuntoutettavan sosiaalista toimintakykyä ja sosiaalisen vuorovaikutuksen edellytyksiä. Sosiaalisessa kuntoutuksessa yhdistyvät yksilöllinen ja toiminnallinen tuki. Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalihuoltolakiin (1301/2014) kuuluva palvelu. Lain mukaan sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluvat sosiaalisen toimintakyvyn sekä kuntoutustarpeen selvittäminen, kuntoutusneuvonta sekä -ohjaus ja tarvittaessa eri kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen, arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan liittyvä valmennus, erilaiset ryhmätoiminnot ja sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden tuki sekä muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimet. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; THL 2015; Kuntoutusportti 2016.)

Sosiaalisella toimintakyvyllä tarkoitetaan esimerkiksi kykyä toimia arjessa ja arkisessa vuorovaikutuksessa yhdessä muiden kanssa omien tai yhteisten päämäärien saavuttamiseksi. Ongelmat elämänhallinnassa, vaikeudet sopeutua ympäröivään yhteiskuntaan ja yhteisöön, haasteet ihmissuhteissa sekä osattomuuden kokemukset viittaavat puutteisiin sosiaalisessa toimintakyvyssä. (Metsävainio 2013, 97.) Sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen käsittää psykososiaalisen tuen antamista, tiedon ja välineiden tarjoamista asiakkaan tilanteen sosiaalisten ja taloudellisten seurausten käsittelyyn sekä käytännön apua yhteistyössä muiden tukitoimia tarjoavien palvelutahojen kanssa. Käytännössä tuki on psykososiaalista keskustelua, joka auttaa asiakkaan elämäntilanteen jäsentämisessä sekä psyykkisen tuen antamista, motivointia ja tukitoimiin sitoutumisen vahvistamista. Tärkeitä elementtejä sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamisessa ovat ohjaus ja neuvonta sekä tukeminen käytännön asioissa, kuten vaikeaselkoisten tukijärjestelmien hahmottamisessa ja asiakkaalle kuuluvien etuuksien hakemisessa. Edellä mainituilla toimenpiteillä pidetään huoli siitä, että erilaiset taloudelliset ja sosiaaliset tekijät toimivat kuntoutustuloksen saavuttamista tukevasti eikä sitä estäen. Lisäksi tärkeää on moniammatillinen yhteistyö, palveluiden koordinointi ja verkostotyö sekä selkeä ja luotettava työn dokumentointi. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 22; Kananoja ym. 2011, 293–294; Koikkalainen & Sjöblom 2014, 75.)

Sosiaalisen kuntoutusprosessin tavoitteena pidetään asiakkaan monipuolista osallisuutta yhteiskunnassa ja kykyä suoriutua sosiaalisista tilanteista (Koikkalainen & Sjöblom 2014, 75) ja siinä tähdätään kokonaisvaltaiseen työskentelyyn asiakkaan kanssa. Taustalla on yleensä tilanne, jossa asiakkaan ongelmat ovat kasautuneet pitkään ja pitkittyneet. Toisinaan sosiaalinen kuntoutus on muutoin tarpeellista asiakkaan sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaalisessa kuntoutuksessa on huomioitava esimerkiksi pitkään jatkuneen työttömyyden seuraukset, syrjäytyminen, hahmotus- ja oppimishäiriöt, päihteistä sekä mielenterveys- ja käyttäytymishäiriöistä johtuvat sosiaalisen kuntoutuksen tarpeet sekä väkivaltakokemukset. Sosiaalisen kuntoutuksen työvälineitä ovat muun muassa yksilöllinen tuki, vertaistuki ja erilaiset toiminnalliset ryhmät. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017b.)

Kuten jo edellä on mainittu, tähtää sosiaalinen kuntoutus kokonaisvaltaiseen työskentelyyn asiakkaan kanssa. Tästä syystä opinnäytetyön ihmiskäsityksen, eli käsityksen, miten asiakas nähdään, lähtökohtana on Rauhalan (2014) holistinen ihmiskäsitys. Siinä ihmisen olemassaolo jakautuu kolmeen osa-alueeseen, jotka ovat tajunnallisuus, kehollisuus ja situationaalisuus. Näillä osa-alueilla on jokaisella oma rakenteensa ja tehtävänsä, mutta ne ovat kaikki kietoutuneita toisiinsa ja edellyttävät toisiaan. Tajunnallisuuteen kuuluu psyykkis-henkinen olemassaolo, kehollisuus on olemassaoloa orgaanisena tapahtumana, ja situationaalisuus on olemassaoloa suhteessa omaan elämäntilanteeseen. Hyvää elämää ei voi saavuttaa, jos olemassaolon kaikkia elementtejä ei huomioida, ja ihminen on aina kohdattava kokonaisvaltaisesti. (Pihlanto 2008, 30; Vilén ym. 2008, 33; Järvikoski & Härkäpää 2011, 30; Rauhala 2014, 137–140.)

Sosiaalialan asiakastyössä on ensisijaisesti lähtökohtana ihmisen elämäntilanne eli hänen situaationsa. Mutta se, mitä on ja tapahtuu asiakkaan situaatiossa, vaikuttaa myös hänen kehollisuuteensa ja tajunnallisuuteensa. Mahdollisen auttamistyön suunnittelun ja toteutuksen kannalta ihmisen tajunnan yleisten tapahtumisperiaatteiden ymmärtäminen on välttämätöntä. Tällä tarkoitetaan ymmärrystä siitä, miten saada asiakas toimimaan itsensä parhaaksi sisäisen ymmärtämisen kautta, sillä ulkoisen sanelun kautta mikään toiminta tai muutos ei voi onnistua. Sosiaalityössä situaatioon vaikuttaminen tapahtuu pitkälti lakisääteisesti sekä ammattietiikan ohjaamana. Ajatuksena on, että muuttamalla elämäntilanteen osatekijöitä, joita sosiaalityö koskettaa, voidaan edistää ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Sosiaalialan työllä pyritään muuttamaan avuntarpeessa olevien ihmisten elämäntilanteita suotuisammaksi, se voi olla olemassa olevan tilanteen korjaamista tai ennaltaehkäisevää työtä. (Rauhala 2014, 137–140.)

Opinnäytetyön näkökulmasta holistinen ihmiskuva todentuu sosiaalityössä vaadittavassa tietoperustassa, jota käytetään myös laajasti sosiaalisen kuntoutuksen parissa. Asiakkaan kokonaistilanteen kartoituksen kautta hänelle pystytään tarjoamaan palveluita yksilökohtaisesti. On siis huomioitava, etteivät kaikki sosiaalisen kuntoutuksen muodot sovi kaikille asiakkaille. (Sipilä 2011, 136–137; STM 2017.) Sosiaalisen kuntoutuksen toimivuuden kannalta keskeisiä tekijöitä ovat asiakaskeskeisyys ja kohdeherkkyys, luottamuksellisen suhteen luominen asiakkaaseen, työntekijän suhtautuminen ja persoonallisuus sekä asiakkaan sitoutuminen ja motivaatio (Hinkka ym. 2006, 27). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalialan ammattilaisen on tunnettava sekä asiakkaansa ja hänen tilanteensa että toimintaympäristön palveluverkosto riittävän hyvin, jotta asiakkaalle voidaan tarjota mahdollisimman sopivia ja hänen tilannettaan edistäviä sekä sosiaalista kuntoutumista tukevia palveluja.

2.3 Sosiaalinen kuntoutus ryhmässä

Tässä opinnäytetyössä sosiaalista kuntoutusta on toteutettu ryhmämuotoisena. Ryhmätoiminnan katsotaan edistävän asiakkaan sosiaalista kuntoutumista sen antaman vuorovaikutuksen ja vertaistuen kautta. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 6.) Ryhmämuotoisella toiminnalla voidaan tarjota asiakkaille esimerkiksi mahdollisuus luoda sosiaalisia kontakteja sekä saada yhteisöllistä ja vertaistukea muista ryhmän jäsenistä (Hinkka ym. 2006, 25). Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan peruspilareina voidaan pitää vertaistuen lisäksi kohtaamista, osallisuutta ja toiminnallisuutta sekä voimaantumista. Kohtaamisella tarkoitetaan asiakkaan oikeutta tulla kuulluksi, nähdyksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Osallisuutta ja toiminnallisuutta tuetaan siten, että ryhmän jäsenillä on mahdollisuus suunnitella yhdessä ryhmän toimintaa, jolloin siitä tulee ryhmän itsensä näköistä. Yhteinen suunnittelu voi olla odotettua haastavampaa, sillä ryhmän jäsenet eivät välttämättä ole aiemmin kokeneet vaikutusmahdollisuuksia koskien omaa elämäänsä tai heille järjestettyjä palveluja. Monet sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat eivät myöskään välttämättä tunnista omia voimavarojaan ja vahvuuksiaan, jolloin tarvitaan ohjaajalta voimaannuttavaa työtettä. (Juntunen 2016, 11.)

Ryhmämuotoinen toiminta voidaan nähdä myös tehokkuuden ja tulosajattelun kautta. Sosiaalityölle asetetaan nykyään yhtä enemmän vaateita juuri sen tehokkuuden ja New Public Management (NPM) -tyyppisten vaatimusten kautta. Ryhmätapaamisten voidaan nähdä olevan ajankäytöllisesti tehokkaampia sekä intensiivinen ryhmätyöskentely voi

olla tehokkaampaa kuin yksittäiset harvemmin tapahtuvat yksilötapaamiset. (Jouttimäki 2011, 94.) Kriittikinä ryhmämuotoiselle sosiaalityölle voitaneen kuitenkin esittää, ettei se voi korvata yksilömuotoista sosiaalityötä tai päinvastoin, vaan näiden kahden menetelmän tulee kulkea rinnakkain asiakkaan kuntoutumisprosessissa (Levamo 2007, 81). Ryhmätoiminnassa mukana olevilla ihmisillä tulee olla lisäksi tarve ja kyky olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa (Raatikainen 2015, 107).

Ryhmässä tulee olla erilaisia hoitavia elementtejä, jotta siitä tulee asiakasta voimaannuttava. Hoitavia elementtejä ovat esimerkiksi (kokemusperäisen) tiedon jakaminen, ryhmään kuuluminen, avautuminen ja hyväksyntä, toivon herättäminen ja löytyminen, samankaltaisuuden kokeminen, kokemus toisen auttamisesta, ihmissuhdetaitojen ja sosiaalisten taitojen oppiminen sekä sosiaalinen tuki. Hoitava ryhmä pyrkii herättämään ryhmän jäsenten välillä keskustelua ja tämän kautta uusia ajatuksia ja näkemyksiä. (Vilén ym. 2008, 270, 276–278.) Ryhmään kuuluminen on ihmisen perustarve (Hautala ym. 2011, 162). Tunne ryhmään kuulumisesta ei kuitenkaan synny itsestään, vaan se muotoutuu ryhmän kehitysvaiheiden ja sen jäsenten sosiaalisten taitojen perusteella. Turvalisessa ryhmässä vertaisten parissa voi vapautua ilmaisemaan kokemuksia ja asioita, joita ei välttämättä ole muissa tilanteissa aiemmin kertonut. (Hämäläinen ym. 2017, 211.) Tyypillistä kuntoutusryhmälle on myös sen luonne suljettuna ryhmänä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei toiminnan käynnistymisen jälkeen ryhmään oteta uusia jäseniä, ja kokoontumisia on ennalta asetettu määrä. (Niemi 2002, 60.)

Ryhmämuotoinen toiminta on lisäksi perusteltua ryhmän jäsenten psykologisen ja sosiaalisen pääoman vahvistajana. Psykologisen pääoman käsitteeseen kuuluvat itseluottamus, optimismi, sinnikkyys sekä toivo. (Luthans ym. 2007, Metsäpelto & Feldt 2015, 21 mukaan.) Sosiaalisen pääoman käsitteeseen taas kuuluu ulottuvuuksia, kuten sosiaaliset verkostot, normit sekä luottamus, jotka edesauttavat yhteisön jäsenten välistä vuorovaikutusta ja toiminnan yhteensovittamista. Sen kautta voivat yksilöt tehostaa omien tavoitteidensa toteutumista sekä yhteisö edistää hyvinvointiaan. (Ruuskanen 2002, 5.) Sosiaalinen pääoma onkin yhteydessä ihmisen terveyteen ja se selittää omalta osaltaan sosioekonomisia terveyseroja. Ihmiset, joilla on runsaampaa sosiaalista kanssakäyntiä ja jotka kokevat luottamusta toisia ihmisiä kohtaan, tuntevat itsensä terveemmiksi kuin henkilöt, joiden sosiaalinen osallistuminen ja luottamus ovat vähäisempiä. Vähäinen sosiaalisen pääoman määrä voi jopa lisätä varhaisen kuoleman riskiä. (THL 2013.)

3 TOIMINNALLISUUS VOIMAANTUMISEN MAHDOLLISTAJANA

3.1 Voimaannuttava ohjaus

Voimaantumisen käsite tulee englannin kielen sanasta *empowerment*, joka voidaan suomeksi määritellä myös valtaistumiseksi. Voimaantumisella kuitenkin viitataan yleensä yksilön kehitykseen, kun taas valtaistuminen nähdään laaja-alaisempana ja enemmän rakenteellisiin haasteisiin viittaavana. (Hokkanen 2008, Järvikosken & Härkäpään 2011, 141 mukaan.) Sosiaalityö voidaan nähdä valtaistumisen katalysaattorina, joka auttaa yksilöitä, ryhmiä ja yhteisöjä tulemaan kykeneviksi hallitsemaan omia olosuhteitaan ja saavuttamaan omia päämääriään. Voidaankin sanoa, että yksilökeskeisen kuntouttavan työotteen rinnalle kaivataan enemmän asianajoon ja valtaistumiseen tähtäviä työtapoja aikuissosiaalityön kentällä. (ks. Rose & Black 1985; Payne 1997, 266–285; Satka 1993; Kuronen 2004; Adams 1996, 5; Jokisen & Juhilan 2008, 288–289 mukaan.)

Voimavaroihin keskittyminen ja voimaantuminen ovat merkitykseltään keskeisiä sosiaalialan työssä. Voimaantumisen tähtäimessä on lisätä asiakkaan käytettävissä olevia voimavaroja siten, että hän voi hallita omaa elämäänsä entistä paremmin sekä toteuttaa omia tavoitteitaan. (Greene ym. 2005, 268, Raunion 2006, 44 mukaan.) Voimaantumisessa haetaan entistä myönteisempää tapaa määritellä omaa itseä ja tilannettaan sekä suhdettaan omaan ympäristöönsä (Hokkanen 2009, 331, Jouttimäen 2011, 120–121 mukaan). Voimaantumisen osa-alueita ovat itsearvostus ja -luottamus sekä minäkuva ja identiteetti. Yksilönäkökulmasta voimaantumisen ydintekijöitä ovat onnistuminen, toiminnallisuus, selkeys ja tavoitteellisuus, yhdessä luominen sekä tunneilmasto. (Siitonen 2012, Hämäläisen & Palon 2014, 49 mukaan.)

Voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtöisin oleva sosiaalinen ja henkilökohtainen prosessi. Voimaa ei voida antaa toiselle, mutta voidaan luoda tilanteita, joissa mahdollistetaan voimaantuminen myönteisyyden ja kannustavuuden kautta. Voimaantumisen tunne syntyy ihmisen oivaltaessa ja ymmärtäessä jonkin asian tai asiayhteyden omien kokemustensa pohjalta sekä tuntiessaan onnistumisen ja hyväksytyksi tuleminen tunteita. Voimaantumisessa merkityksellisiä ovat arvostus, ilmapiiri, konteksti, luottamus, myönteisyys, vapaus ja vastuu. (Siitonen 1999, Sonkkilan 2008, 339 ja Hämäläisen & Palon 2014, 49 mukaan.) Vuorovaikutus muiden kanssa vaikuttaa merkittävästi

voimaantumiseen. Voimaantuminen voi näkyä tunteiden tasolla esimerkiksi siten, että henkilö kokee nauttivansa elämästään enemmän tai saaneensa helpotusta ahdistukseen. Käyttäytymisen tasolla voimaantuminen voi näkyä esimerkiksi vastuun ottamisena ja myönteisyytenä. (Siitonen 1999, Vilénin ym. 2008, 24–25 mukaan.)

Voimaannuttava ohjaus perustuu voimavara- ja ratkaisukeskeisyyteen. Voimavarakeskeisessä työotteessa asiakas nähdään aktiivisena toimijana, joka selvittää omaa elämäntilannettaan kokemuksensa ja oman elämänsä asiantuntijuuden pohjalta työntekijän rinnalla. Olennaista työotteessa on vastavuoroisen vuorovaikutussuhteen rakentaminen asiakkaan ja työntekijän välille. (Vogt 2016, 29.) Teoreettisena perustana voimavarakeskeisessä suuntauksessa on sosiaalinen konstruktivismi, jonka perusoletuksena ihmiset rakentavat todellisuutta vuorovaikutuksessa toistensa kesken. Näin ollen tietoa ja todellisuutta ei nähdä järkkymättöminä, vaan ne rakennetaan ihmisten kohtaamisten yhteydessä. (Berger & Luckmann 1994, 166–184; Burr 1995, 2–7; Gergen 1994, 68–69; Kuusela 2002, 51–64, Vogtin 2016, 30 mukaan.) Ohjaustyön kannalta olennaista on se, että ymmärrys asiakkaan ja ohjaajan rooleista sekä käsiteltävistä asioista rakennetaan yhdessä asiakkaan ja ohjaajan kohtaamistilanteissa (Juhila 2004, 160–164, ks. myös Jokinen ym. 1995, Vogtin 2016, 30 mukaan). Ohjaajan on myös huomioitava se, miten hän omalla toiminnallaan rakentaa ohjaussuhteen vastavuoroisuutta. Ohjaajan ensisijaisena tavoitteena ei ole muuttaa asiakasta tai asiakkaan toimintaa. Sen sijaan hänen tulee pohtia, miten hänen oma toimintansa saa aikaan muutosta asiakkaan toiminnassa, näin antaen asiakkaalle tilaa pohtia ja määritellä itse omaa elämäänsä. (Seikkula & Arnkil 2005, 17, Vogtin 2016, 31 mukaan.)

Voimaannuttavassa ohjauksessa lähdetään ohjaamaan asiakkaan ongelmapuhetta ratkaisupuheeksi. Ohjauksessa tärkeä työväline on vuorovaikutteinen puhe eli aito dialogi (Hirvihuhta & Litovaara 2003, 101). Dialogisuuden lisäksi tärkeitä ohjauksen kulmakiviä ovat reflektiivisyys, narratiivisuus ja ratkaisukeskeisyys (Vogt 2016, 40). Ratkaisukeskeisessä työskentelyssä keskitytään ihmisen arvostamiseen, ihmisen voimavaroihin luottamiseen, tulevaisuusorientoituneisuuteen, toiveikkuuteen, tavoitteellisuuteen ja positiivisen palautteen voimaan uskomiseen. Mahdollisesti elämäntilanteen ongelmien takia piilossa olevat vahvuudet ja voimavarat voidaan löytää yhteisessä työskentelyssä uudelleen. (Furman & Ahola 1993, 99–112, Vogtin 2016, 38–39 mukaan.)

Kysymykset ovat olennaisia vuorovaikutteisen keskustelun käynnistämisessä. Niillä on tarkoitus herättää asiakas ajattelemaan ja löytämään uusia näkökulmia tai oivalluksia tilanteessa. Ohjaukselle tyypillistä on avointen kysymystyyppien käyttö, kuten mikä, mitä,

miten ja milloin. Avointen kysymysten käytön lisäksi voidaan käyttää asteikkokysymyksiä, tavoitetta kartoittavia kysymyksiä tai selviytymistä koskevia kysymyksiä. (Hirvihuhta & Litovaara 2003, 101, 103, 116.) Miksi-kysymystä kannattaa välttää, sillä sen käyttö johtaa herkästi syiden ja syyllisten etsimiseen. Tavoitetta kartoittavia kysymyksiä ovat esimerkiksi ”Millaiseksi toivoisit asioiden muuttuvan?” tai ”Millainen olisi riittävän hyvä tilanne?” Tarkentavilla kysymyksillä, kuten ”kerro lisää” tai ”mitä vielä” saadaan asiakas kuvaamaan toivettaan tai tavoitettaan mahdollisimman konkreettisesti ja yksityiskohtaisesti. Asiakasta voidaan esimerkiksi haastaa tulevaisuuden tarinoiden kehittämiseen ja unelmointiin tai keskittyä hänen voimavaroihinsa sekä aiempiin onnistumisiinsa. (Mannström-Mäkelä & Saukkola 2008, 55, 57–58). Tärkeää on, että ohjaaja antaa ohjattavan tehdä työn eli rakentaa itse oman tulevaisuutensa tavoitteet ja keinot tavoitteisiin pääsemiseksi (Hirvihuhta & Litovaara 2003, 106).

Voimaannuttavaa ohjausta voidaan toteuttaa myös ryhmämuotoisena. Ohjaajan tehtävänä on saada ryhmä keskustelemaan ja prosessoimaan keskenään, jolloin huomio keskittyy ryhmän jäseniin. Vetäjäkeskeisessä ryhmätöinnässä ryhmäläiset puhuvat suoraan vetäjälle hänen mielipiteitään odottaen, mikä on uuden ryhmän alkuvaiheelle tyypillistä. Kun huomio keskittyy ryhmän jäseniin, puhuvat he vuorotellen ja suoraan toisilleen, kuuntelevat aktiivisesti toisiaan sekä antavat toisilleen palautetta ja tukea. Ryhmänvetäjä voi houkuttaa ryhmän jäsenet keskustelemaan toisilleen esittämällä kysymyksiä, kuten: onko muilla ollut vastaavia kokemuksia ja miten he niistä ovat päässeet yli. Tällöin ryhmässä jaetaan yhteinen kokemus siitä, ettei ole yksin haasteidensa kanssa ja haasteet on mahdollista myös ratkaista. (Mannström-Mäkelä & Saukkola 2008, 53–54.)

Ryhmässä työskennellessä ongelmapuhe, eli keskustelu ryhmän jäsenten haasteista, auttaa lisäämään ryhmän kiinteyttä sekä löytämään yhteisen tavoitteen. Lisäksi ohjaussuhteeseen ongelmapuhe tuo realismia, sillä se auttaa näkemään, mitkä haasteet ovat käännettävissä tavoitteiksi ja mitkä haasteet taas on hyväksyttävä muuttamattomissa oleviksi asioiksi. Kuitenkin ongelmapuheen jatkuessa pitkään, muuttuu vuorovaikutussuhde raskaaksi, joten haasteita on lähdettävä hiljalleen kääntämään tavoitteiksi. (Mannström-Mäkelä & Saukkola 2008, 54–55.) Eteenpäin voi siirtyä esimerkiksi pohtimalla, mitä edistystä on tapahtunut (Hirvihuhta & Litovaara 2003, 104) tai miten joku toinen ryhmän jäsen on vastaavassa tilanteessa päässyt eteenpäin.

3.2 Toiminnallinen ryhmä voimaannuttajana

Ihmisen sosiaalista toimintakykyä voidaan tukea ja voimaannuttaa toiminnallisen ryhmän avulla. Onnistuessaan ryhmä sitoo ihmisen elinympäristöönsä ja toisiin ihmisiin, samalla se antaa kokemuksia ja elämyksiä, tällä kaikella on onnistuessaan vaikutusta ihmisen ajattelukykyyn ja kognitiivisiin valmiuksiin. (Liikanen & Kaisla, 2007, 40.) Ryhmään kuuluminen voi vahvistaa ihmisen piilossa olevia ja käyttämättömiä voimavaroja toimien näin sosiaalityön työvälineenä (Tanskanen 2015, 106–107). Toiminnalliset ryhmät voivat toimia esimerkiksi harrastuspohjalta, terapeuttisena tai kasvatuksellisena. Toiminnalle tulisi aina asettaa tavoitteet, joita toimeenpannaan ja tarkennetaan joustavasti. (Liikanen & Kaisla, 2007, 7.) Yleensä toiminnallisten ryhmien työskentelyyn kuuluu osana myös keskustelu. Keskustelu itsessään voi olla ryhmätoiminnan ainoa menetelmä tai siihen voi liittyä myös toimintaa. (Vilén ym. 2008, 269.)

Opinnäytetyön ryhmätoiminta perustuu luovien toiminnallisen menetelmien käyttöön. Eri-lainen ja luova toiminnallinen työskentelytapa voi onnistuessaan voimavaraistaa ryhmäläisiä. Opetus- ja kulttuuriministeriön viimeisimmän kulttuuripoliittisen selonteon (2010) mukaan ”Taide ja kulttuuri ovat ihmisenä olemisen itseisarvoisia ja välttämättömiä perusasioita” (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 3–4). Parhaimmillaan taiteen ja kulttuurin sisällöt tuottavat edellytykset hyvälle elämälle ja edistää yhteisöjen hyvinvointia. Vuosina 2010–2014 Sosiaali- ja terveysministeriössä tehdyn selvitystyön ’Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia’ -loppuraportissa todetaan, että kulttuuritoimintaa ja taidelähtöisiä menetelmiä tulisi integroida osaksi lastensuojelua, nuoriso- ja sosiaalityötä, vanhuspalveluja, terveydenhuoltoa, kuntoutuspalveluja, koulujen opetusta sekä maahanmuuttajien kotouttamista. Näiden menetelmien hyödyntäminen ja kehitys tähtäävät syrjäytymisen ehkäisemiseen sekä osallisuuden ja työhyvinvoinnin lisäämiseen. (STM 2015, 53.)

Luova toiminta toimii tukijana ja kannustajana itseensä tutustumisessa sekä omien kiinnostuksenkohteiden ja osaamisalueiden löytämisessä etenkin nuorilla henkilöillä. Itsetunnon kannalta on tärkeää saada mahdollisuuksia omien vahvuuksiensa löytämiseen sekä myönteisten kokemusten ja onnistumisen elämysten saamiseen. Miksipä taidelähtöiset menetelmät eivät siis voisi toimia myös aikuissosiaalityön työikäisten asiakasryhmien parissa? Aikuisenakin luova toiminta voi tukea omaa minuutta sekä vahvistaa omaa elämänhallintaa. Lisäksi se voi tekemisen kautta toimia hoitavana ja eheyttävänä elementtinä arjen velvollisuuksien keskellä. (Laine ym. 2010, 212, 214.) Tärkeää on

kuitenkin toiminnallisia menetelmiä valittaessa pohtia, mitkä voivat toimia juuri kyseisen ryhmän jäsenten kuntoutumisen tukena ja mitkä taas eivät.

Kuten aiemmin jo mainittiin, kuuluu yksilön näkökulmasta voimaantumisen osa-alueisiin hänen minäkuvansa ja identiteetinsä. Tältä pohjalta opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa koottiin eräänlainen ”oman minän portfolio” ryhmätyöskentelyn yhteydessä. Ihmisen identiteetti eli käsitys omasta yksilöllisyydestä, arvoista ja päämääristä (Erikson 1950, suom. 1982, Fadjukoffin 2015, 179 mukaan), voi kehittyä vain yhteydessä toisiin ihmisiin, joten vuorovaikutus itselle tärkeiden henkilöiden kanssa on keskeistä sen kehityksessä. Identiteettiä pidetään persoonallisuuden mennyttä ja tulevaa kokoavana tasona, ihmisen yhteisöönensä liittävänä elämäntarinana (McAdams 2006, Fadjukoffin 2015, 180, 191 mukaan) ja minäkokemuksena, joka syntyy yksilöllisistä, kulttuurisista ja sosiaalisista tekijöistä (Niemelä 2002, 77). Ihmisellä on tarve tuntea jatkuvuutta sekä samuutta, ja ihmisen minäidentiteetti on tunnetta minän jatkuvuudesta kautta oman elämänhistorian. Minäidentiteetti on ihmisen sisäinen dynaaminen rakenne, joka sisältää yksilölliset tarpeet, kyvyt, arvot sekä elämäkokemukset. Lisäksi se on kokemus omien tarpeiden, kykyjen ja itsestä tehtyjen havaintojen keskinäisestä harmoniasta. Tällöin ihminen tunnistaa omat vahvuutensa ja kehittämistarpeensa sekä erot ja samankaltaisuudet suhteessa muihin ihmisiin. (Marcia 1966, 1980, Fadjukoffin 2015, 180 mukaan.)

Vetäytyminen vuorovaikutuksesta voi johtaa heikkoon tai vääristyneeseen identiteettiin. Identiteetin myönteistä kehitystä tukevat merkitsevien ihmissuhteiden ja ryhmään kuulumisen kokemusten lisäksi mahdollisuus omien kykyjen kokeiluun, tavoitteiden asettamiseen ja niihin pyrkimiseen sekä onnistumisen kokemusten saavuttaminen. (Fadjukoff 2015, 191–192). Vertaisyhteisöissä voidaan purkaa marginaaliin joutumisen johdosta sisäistetyn kielteisen identiteetin tuomaa leimaa. Myönteistä identiteettiä taas rakennetaan siten, että kehitetään sosiaalista pääomaa näissä valtavirrasta poikkeavissa vertaisyhteisöissä, joissa voidaan turvallisesti harjoitella verkostojen rakentamista ja luottamuksen arvoisena olemista. (Hyväri 2001, Niemelän 2002, 85 mukaan.) Tällöin esimerkiksi heikosta itsetunnosta ja sosiaalisista haasteista kärsivä voi vertaistuen ja tavoitteellisen ohjauksen sekä ryhmätyöskentelyn kautta vahvistaa omaa minäkuvaansa ja itsetuntoaan sekä asettaa erilaisia päämääriä elämälleen. Toivottuna lopputuloksena ryhmäprosessille voi olla muutos asiakkaan omassa ajattelussa. Muutos ajattelussa voi olla esimerkiksi sitä, että kokemus itsestä huonona ja arvottomana ihmisenä muuttuu ymmärrykseen siitä, että omaakin paljon hyviä ominaisuuksia ja voimavaroja, vaikka hänellä on haasteita elämässään.

3.3 Voimaannuttava elokuva

Elokuvaa käytetään hoidollisessa tarkoituksessa elokuvaterapiassa (Mäkipää 1996, 15). Tässä opinnäytetyössä toteutettava toiminta ei kuitenkaan ole elokuvaterapiaa, koska emme ole koulutettuja ja laillistettuja toiminta- tai psykoterapeutteja. Opinnäytetyössä toteutettavan sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan toteutuksen taustalla on sen sijaan niin sanottu ”voimaannuttava elokuva”, jonka avulla pyritään työstämään asiakkaiden ”oman minän portfoliota”. Onnistuessaan toiminta voi kuitenkin tuottaa eheyttäviä terapeuttisia vaikutuksia elokuvan toimiessa välineenä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Mäkipää 1996, 15; Mäkipää 2000, 47). Terapeuttisen elokuvaelämyksen mahdollistavat esimerkiksi elokuvan katsominen yhdessä jonkun kanssa, keskittyminen kaikilla aisteilla elokuvaan sekä kokemuksen herättämien tunteiden ja ajatusten jakaminen yhdessä toisten katsojien kanssa (Saarinen 2006, 25).

Andrei Tarkovski (venäläinen elokuvaohjaaja, 1932–86) on todennut, että elokuva vastaa ihmisen tarpeeseen hallita ja tiedostaa maailmaa. Tarkovski näki elokuvan taiteen muotona, joka parhaiten pystyy selittämään ihmiselle hänen olemassaolonsa syvimpiä kysymyksiä, kuten mikä on hänen olemassaolonsa tarkoitus. (Mäkipää 2000, 44.) Mikael Saarinen (2006, 14) on todennut, että elokuvat ovat moderneja satuja, joissa käsitellään pelkistetysti tärkeitä elämään liittyviä kysymyksiä ja teemoja. Parhaimmillaan elokuvan katsomisen kautta ihminen saa erilaisille, usein tiedostamattomille tai selkeytymättömille tunteilleen konkreettisen kohteen. Elämän ongelmat ja haasteet tuntuvat usein sellaisilta, että niitä ei kukaan muu voi ymmärtää, kuitenkin ihmisten ongelmat ja haasteet ovat melko samanlaisia ja universaaleja. Elokuvien kautta voidaan juuri käsitellä näitä ongelmia ja haasteita. (Saarinen 2006, 14–15.) Elokuvan katselu on myös vuorovaikutuksellisesti monitahoinen tapahtuma, joka voi tarjota esimerkiksi yhdessäoloa, viihdettä, taide- nautintoa tai tietoa (Mäkipää 1996, 2000; Lehto 2006; WSOY Iso tietosanakirja C–F, Vilén ym. 2008, 314 mukaan).

Opinnäytetyön toiminnan fokus on supportiivisen eli tukea antavan elokuvan katsomisessa ryhmässä. Supportiivinen elokuva keskittyy positiivisuuteen ja elämänmyönteisyyteen, eikä se vaadi kovinkaan intensiivistä katselutilannetta. Näin ollen katseluforumiksi ei tarvita elokuvateatteria, mikä mahdollistaa yhteisöllisemmän kokemuksen ja katselun aikana tapahtuvan vuorovaikutuksen sekä tilannekohtaisen kokemuksen jakamisen. Elokuvien valinnassa voidaan käyttää lisäksi vakavampien teemojen ohella myös kevyempää viihdettä. (Mäkipää 1996, 19.) Lehdon (2006) mukaan hoidollisesti toimiva elokuva

on hyvä elokuva riippumatta kriitikoiden antamista arvioista, eli elokuvien tarkoitus on koskettaa ja puhutella asiakasta (Vilén ym. 2008, 316). Tavoitteena on valita katsottavat elokuvat sen perusteella, että asiakkaat saavuttavat niin sanotun ikkunaolottuvuuden. Ikkuna näyttää katsojalleen, miten muut toimivat, kokevat tai ajattelevat. Se näyttää muiden ihmisten todellisuuksia sekä heidän tapojaan suhtautua eri ilmiöihin ja ratkaista ongelmia. Onnistuessaan se on ihmis- ja olemassaolotietoisuutta lisäävä sekä selkeyttää minän ja sitä ympäröivän todellisuuden rakenteita ja vuorovaikutusta. (Mäkipää 1996, 49; Mäkipää 2000, 50–51.)

Elokuvan katsominen ryhmässä mahdollistaa elokuvan sisällön monipuolisen tulkinnan keskustelun kautta useiden henkilöiden havaintojen pohjalta (Sandelin 1984; Mäkipää 2000, Vilén ym. 2008, 315 mukaan). Vertailemalla muiden kanssa kokemuksia elokuvasta voi saada uusia näkökulmia itseä askarruttaviin asioihin (Saarinen 2006, 42). Ryhmämuotoisessa elokuvatyöskentelyssä on sekä mahdollisuuksia että haasteita, jotka on aktiivisesti huomioitava tämän kaltaista ryhmätoimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Mahdollisuudet:

- Yhdessä jakaminen, vuorovaikutuksen kasvu, luottamuksen syntyminen, ryhmäytyminen, minuuden peilaus muiden kanssa, kokemusten ja asioiden jakaminen kollektiivisesti (sopeutuminen ja toisen huomioiminen lisääntyvät), luottamuksen lisääntyminen muita ryhmäläisiä (sekä ihmisyyttä) kohtaan.

Haasteet:

- Kaikki eivät hyödy samoista teemoista/asioista yhtä paljon, ryhmän motivointi ja ”idean myyminen” ryhmälle, pohjustustyö ja toimintakerroille varasuunnitelmien tekeminen voi olla työlästä, vaatii vetäjältä ”omistautumista” aiheeseen, yleiset asenteet ja skeptisyys: ”Valtamerilaiva lähtee hitaasti liikkeelle ja kääntyy suurella säteellä”.

(Mäkipää 1996, 63–64.)

4 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TOIMINTAPROSESSI

4.1 PRO SOS -hanke ja toimintaympäristöt

Opinnäytetyö toteutettiin osana PRO SOS – uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa -hanketta, joka on Seinäjoen ammattikorkeakoulun (SeAMK) hallinnoima, Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskuksen SONet BOTNIA:n koordinoima ja Euroopan Sosiaalirahaston, Kuntaliiton, SeAMK:n ja osallistuvien kuntien sekä kuntayhtymien rahoittama. Koko Suomen laajuisesti hankeyhteistyössä on yhteensä mukana 94 kuntaa. Valtakunnallisen hankkeen tarkoituksena on varmistaa aikuissosiaalityön asiakaslähtöisyys ja vaikuttavuus sosiaalihuoltolain mukaisesti, sekä selkeyttää ja vahvistaa aikuissosiaalityön asemaa tulevassa niin kutsutussa sote-uudistuksessa, jonka pitäisi tulla voimaan 1.1.2019. Yksi PRO SOS –hankkeen osatoteuttajista on Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Oy VASSO Ab, joka toimii tämän opinnäytetyön toimeksiantajana. PRO SOS -hankkeessa on nostettu esille huolta siitä, että aikuissosiaalityö ja työikäisten palvelut eivät ole keskiössä maakuntien sote-uudistuksessa, vaan uudistuksessa huomio kiinnittyy enemmän lasten, nuorten, perheiden sekä ikäihmisten palveluihin. Hanke tähtää juuri kunnille jäävän aikuissosiaalityön uudistamiseen ja kehittämiseen. (Volanto & Zechner 2017, 2; SONet BOTNIA 2017, PRO SOS 2018.)

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajan Oy VASSO Ab:n rooli on koordinoida aikuissosiaalityön kehittämistä Varsinais-Suomen alueen osahankkeessa, jossa on mukana 11 kuntaa / kuntayhtymää: Perusturvakuntayhtymä Akseli (Masku, Mynämäki, Nousiainen), Kaarina, Laitila, Lieto, Loimaa, Naantali, Parainen, Raisio/Rusko, Salo, Turku ja Uusikaupunki. Yhteensä näissä hankekunnissa on 420 000 asukasta. Varsinais-Suomen osahankkeessa on keskitytty neljään keskeiseen teemaan ja niiden ympärille on käynnistetty kehittämistyöryhmät, joissa on hankekunnista mukana viitisenkymmentä sosiaalityöntekijää ja -ohjaajaa. Keskeiset neljä teemaa ovat: "Palvelutarpeen arviointi (SHL) + toimintakykykymittarien hyödyntäminen", "Matala kynnyks ja jalkautuminen sekä uudet hুলutkin ideat", "Rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalinen raportointi sekä kokemusasiantuntijuus" ja "Sosiaalinen kuntoutus ja ryhmätoiminta + toimintakykykymittarien hyödyntäminen". Kehittämistyöryhmät pyrkivät kokoontumaan säännöllisesti parin kuukauden välein ja niiden toimintaan linkittyvät opinnäytetyöt ja AMK-yhteistyön kautta tulevat sisällöt.

VASSO:n hanketyöntekijät osallistuvat kehittämistyöryhmien työskentelyyn ja esimiestastolta koottuun projektiryhmään sekä järjestävät muutaman kuukauden välein kaikille yhteisiä seminaareja ja työpajoja. VASSO:n osahanke käynnistettiin 9.2.2017 mukana olevien hankekuntien yhteisellä seminaarilla. Kehittämistyö on aikataulutettu valmiiksi kahdelle vuodelle, eli Varsinais-Suomen osahanke päättyy 31.12.2018. (PRO SOS 2018.)

Pilotointikunnat

VASSO:n PRO SOS -seminaarissa 9.2.2017 jaettiin kehittämisaihepiirit hankekuntien kesken kuntien kiinnostuksen mukaan. Tämä opinnäytetyö toteutettiin ”sosiaalinen kuntoutus ja ryhmätoiminta sekä toimintakykymittarien hyödyntäminen” -kehittämisaihepiirillä. Opinnäytetyön pilotointikunniksi valikoituivat kevään 2017 aikana Uusikaupunki ja Naantali, sillä molemmat kunnat ovat mukana sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisaihepiirissä. Pilotointikunnat toimivat samalla sosionomiopintojemme viimeisten harjoittelujaksojen toteutuskuntina, joten oli luontevaa toteuttaa opinnäytetyön pilotointiosuus osana harjoittelua.

Uusikaupunki on Varsinais-Suomen rannikkoseudulla, Vakka-Suomen alueella sijaitseva kaupunki, jonka asukasluku on ollut vuonna 2016 noin 15 400. (Uudenkaupungin kaupunki 2017.) Naantali sijaitsee Varsinais-Suomen maakunnassa ja sen asukasluku on vuonna 2016 ollut 19 068 (Naantalien kaupunki 2018). Työllisyysaste vuonna 2017 on ollut Uudessakaupungissa 70,8 % ja Naantalissa 71,0%, kun koko Varsinais-Suomen vertailuluku on ollut 67,8 % (Tilastokeskus 2018). Uudessakaupungissa 17–24-vuotiaista on vuonna 2015 jäänyt 10,0 % kokonaan ilman peruskoulun jälkeistä koulutusta ja Naantalissa 7,8%, kun vastaava luku on koko Varsinais-Suomessa 8,4 % (Sotkanet.fi 2018). Molemmissa pilotointikunnissa on siis pääasiassa hyvä työllisyystilanne, mutta Uudessakaupungissa koulutuksen ulkopuolelle jääneitä on enemmän kuin keskimäärin koko Varsinais-Suomen alueella.

Asiakasryhmä ja pilotointiympäristöt

Aikuissosiaalityön sosiaalisen kuntoutuksen asiakasryhmä on melko heterogeeninen rakenteeltaan. Laajimmillaan asiakasryhmää voidaan kuvata yli 18-vuotiaiksi työikäisiksi sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa oleviksi henkilöiksi. Vaikka sosiaalisen kuntoutuksen asiakasryhmän voidaan sanoa pääsääntöisesti olevan päihde- ja mielenterveystyön

asiakkaista koostuva, voi sosiaalinen kuntoutus tulla kyseeseen myös syrjäytymisvaarassa olevien nuorten elämänhallinnan parantamisessa (Krank 2015). Nuorten aikuisten sosiaalityön asiakkuuden taustailmiöinä voivat olla esimerkiksi lastensuojelun asiakkuus, neuropsykiatriset oireet, terveys-, mielenterveys- ja/tai päihdeongelmat, keskeytynyt, keskeytymisvaarassa oleva tai kokonaan puuttuva ammatillinen koulutus, talousvaikeudet, pitkäaikaistyöttömyys, asunnottomuus sekä rikosseuraamukset (Kuoppala 2017). Molemmissa pilotointikunnissa ryhmän asiakkaat rajattiin nuorten työpajatoiminnan piiriin kuuluviin 18–29-vuotiaisiin asiakkaisiin. Uudenkaupungin ryhmä toteutettiin nuorten työpaja Väiskissä ja Naantalin ryhmä kaupungin nuorten työpajalla.

Nuorten, pääasiassa 17–29-vuotiaiden asiakkaiden, työpaja Väiski sijaitsee Uudenkaupungin keskustassa aktivointikeskus Puustin yhteydessä. Työpajan tehtävät vaihtelevat ruoanlaitosta ja siivouksesta pieniin remonttitoihin ja askarteluihin sekä nuorten omien asioiden hoitoon, kuten opiskelu- tai työpaikkojen hakuun ohjaajien tuella tai itsenäisesti. Nuoret ohjautuvat työpaja Väiskiinkin joko kuntouttavan työtoiminnan tai sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaina. Kuntouttavaan työtoimintaan asiakkaat ohjautuvat TE-toimiston ja sosiaalikeskuksen kuntouttavan työtoiminnan ohjaajan kanssa laadittavan aktivointisuunnitelman kautta. Sosiaaliseen kuntoutukseen asiakkaat taas ohjautuvat Uudenkaupungin sosiaalikeskuksen nuorten aikuisten sosiaaliohjaajan kautta. Kuntouttavan työtoiminnan kesto pajalla on neljä tuntia päivässä ja useimmat asiakkaista ovat toiminnassa neljänä päivänä viikossa, tiistaista perjantaihin. Erityisestä syystä, esimerkiksi terveydellisistä syistä johtuen, asiakkaiden kuntouttavan työtoiminnan työpäiviä on vähemmän kuin neljä päivää viikossa. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat taas ovat pajan toiminnassa mukana yhtenä tai kahtena päivänä viikossa, neljä tuntia kerrallaan. Ajoittain sosiaalista kuntoutusta järjestetään työpajalla myös ryhmämuotoisena.

Naantalin työpaja sijaitsee Karvetin Monitoimitalolla ja tarjoaa työtoimintaa pääsääntöisesti alle 29-vuotiaille nuorille naantalilaisille. Työpajan toiminnan tavoite on tukea asiakkaan elämäntaitoja, sosiaalista vahvistumista ja omatahtista yhteisöllistä kasvua sekä tekemällä oppimista. Työpajalla nuorella on myös tarjolla mahdollisuus räätälöityyn koulukseen sekä sen loppuun suorittamiseen yhteistyössä koulutuksen järjestäjän kanssa. Yksi pajan tavoite on myös saada sopivat henkilöt suoraan työllistymään avoimille työmarkkinoille. Varsinainen pajan työtoiminta on jakautunut neljään eri osa-alueeseen: puutyöt, keramiikkatyöt, tekstiilituotteet, arkiaputyöt. Naantalin työpaja on profiloitunut matalan kynnyksen toimintapaikaksi ja asiakkaat voivat itse olla suoraan yhteydessä työpajan vastaavaan ohjaajaan, jos ovat kiinnostuneita tulemaan mukaan

työpajan toimintaan. Pääsääntöisesti asiakkaat ohjautuvat työpajalle Naantalien kaupungin työllisyyspalveluiden kautta. Työllisyyspalvelut ovat tarkoitettu naantalilaisille, joiden mahdollisuudet saada omatoimisesti työtä ovat jostain syystä heikentyneet, keskiössä ovat vaille opiskelu- tai työpaikkaa jääneet alle 25-vuotiaat nuoret sekä pitkäaikaistyöttömät. Työllisyyspalvelut tekevät tiivistä yhteistyötä TE-toimiston kanssa. Naantalien työpajan nuoret ovat kaikki pääsääntöisesti kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita. (Naantalien kaupunki 2018.)

4.2 Toiminnallisen opinnäytetyön kehittämistoiminta ja -tehtävät

Toiminnallisen opinnäytetyön tunnusmerkkejä ovat esimerkiksi kokeilu, toimintatapa ja uudenlaisen toiminnan tuottaminen. Tämän opinnäytetyön päämääränä oli toteuttaa uudenlaisen sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminta, jossa hyödynnetään voimaannuttavaa elokuvaa. Toiminnallisen opinnäytetyön ihanpäämäärä on paljastaa tieto, joka tuotetaan toiminnassa tai paljastetaan toiminnasta toisten toimijoiden kanssa, eli tässä opinnäytetyössä vasta varsinaisen toteutuksen kautta pystyttiin todentamaan toiminnan vaikutus asiakkaiden sosiaaliseen hyvinvointiin. (Vilka & Airaksinen 2004, 11; Salonen 2013, 41.)

Tässä opinnäytetyössä toteutettiin kehittämistoimintaa, joka on kattokäsite kaikelle sellaisen toiminnan kokonaisuymmärtämiselle, työskentelylle ja kuvaukselle, jonka perusteella syntyy uusi asia. Kehittämistoiminta perustuu yleensä jonkin selkeästi määritellyn tavoitteen saavuttamiseen, näitä ovat esimerkiksi jonkin tietyn toimitavan tai työprosessin parantaminen. Kehittämistä voidaan myös kohdentaa rakenteellisiin uudistuksiin, joka PRO SOS -hankkeessa on tuleva sote-uudistus. Kehittäminen on tavoitteellista ja sillä pyritään saavuttamaan muutos, joka johtaa esimerkiksi parempaan toimintaan. Kehittämistehtävien lähtökohtana olivat siis aikaisemmin mainittu sote-uudistus ja toiminnallisen ryhmätoiminnan hyödyn todentaminen sosiaalisen kuntoutuksen kentällä. Kehittämistoiminnassa keskiössä ovat kehittämistehtävät. (Toikko & Rantanen 2009, 14–20, 117; Salonen 2013, 7.)

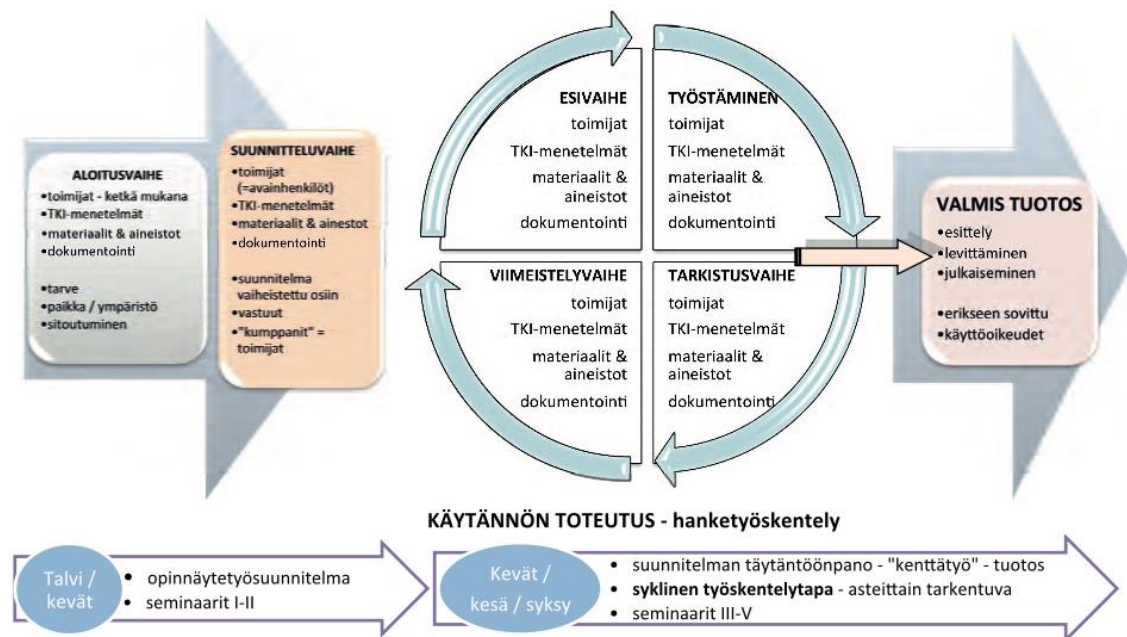
Opinnäytetyön kehittämistehtäviksi asetettiin:

- Luoda toiminnallinen sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätyömuoto, jossa käytetään hyväksi elokuvia ja muita toiminnallisia menetelmiä.

- Rakentaa teorian ja pilottiryhmien toiminnan pohjalta opas, jonka avulla toiminta on siirrettävissä laajempaan käyttöön.

4.3 Kehittämisen prosessin kuvaus ja aikataulu

Tässä opinnäytetyössä kehittämisen ja päätöksenteon mallina on toteutettu Salosen (2013) konstruktivistista prosessimallia (Kuva 1). Mallissa on seitsemän eri vaihetta ja siinä korostuu kehittämishankkeen huolellinen suunnittelu, hankkeen vaiheistus, toiminnassa oppiminen, osallisuus, tutkimuksellinen kehittämisote ja monipuolinen menetelmäosaaminen. Konstruktivisessa mallissa kehittämistoiminta on yhteisöllistä ja osallistavaa toimintaa, eli kyse on yhdessä tekemisessä. Toiminnan arviointia toteutetaan koko käytännön toteutuksen ajan ja inhimilliset tekijät otetaan huomioon. Käytännön työskentelyssä tämä tarkoittaa pysähtymistä, arviointia ja eteenpäin suuntautumista sekä tasa-vertaista ja vuorovaikutteista keskustelua. (Salonen 2012, 26; Salonen 2013, 16.)

Kuva 1. Konstrukttiivinen prosessimalli (Salonen 2013, 20).

Konstruktivisessa mallissa aloitusvaihe on kehittämishankkeen liikkeelle paneva voima, ja tässä opinnäytetyössä se alkoi 9.2.2017 PRO SOS-hankkeen Varsinais-Suomen aloitusseminaarissa. Tämä vaihe sisältää ilmaistun kehittämistarpeen, alustavan

kehittämistehtävän, toimintaympäristön sekä ajatuksen mukana olevista toimijoista. Tässä opinnäytetyössä ilmaistu kehittämistarve on VASSO:n asettama teema "Sosiaalinen kuntoutus ja ryhmätoiminta + toimintakykymittarien hyödyntäminen". Alustavan kehittämistehtävän idean, eli elokuvan käyttö ryhmämuotoisessa sosiaalisessa kuntoutuksessa, suunnitelimme yhdessä helmikuun 2017 aikana. Idea elokuvan käytöstä lähti medianomitaustaiselta Essiltä ja ajatus "oman minän portfolio" -työskentelystä lähti psykologiasta kiinnostuneelta insinööri-taustaiselta Marialta. Näistä kahdesta ideasta sekä tarjolla olleista PRO SOS -hankkeen kehittämisteemoista muodostui synteesi, voimaannuttavan elokuvan käyttö ryhmämuotoisessa sosiaalisessa kuntoutuksessa.

Aloitusvaiheessa tärkeässä keskiössä oli opinnäytetyön tekijöiden yhteinen kommunikaatio, koska tässä vaiheessa on tärkeää puhua niistä asioista, joilla on merkitystä työskentelyn onnistumisessa. Tämä vaihe näkyi siten, että tutustuimme yhdessä kattavasti olemassa olevaan tutkimustietoon, kirjallisuuteen sekä muihin opinnäytetöihin. Tämän opinnäytetyön ohjaava opettaja Tiina Laakso kehotti tutustumaan esimerkiksi Katriina Toivosen opinnäytetyöhön *Ryhmämuotoisen sosiaalityön kehittäminen – narratiivista ryhmätoimintaa pitkäaikaistyöttömille asiakkaille*, sillä sen aihepiiri oli lähellä omaa aihepiiriämme. Kyseinen opinnäytetyö kulkikin lopulta tukenamme läpi koko opinnäytetyön toteutusprosessin. Helmikuussa 2017 esittelimme idean opettajallemme sekä VASSO:n hanketyöntekijöille. Saadessamme vihreää valoa idealle syvennyimme miettimään toimintaympäristöä sekä mukana olevia toimijoita eli kuntia, jotka olisivat kiinnostuneet opinnäytetyömme toteutuksesta. Aloitusvaiheessa oli jo selkeää se, että tulisimme toteuttamaan kaksi eri ryhmää. Näin pystyisimme käytännön toteutuksen kautta keräämään mahdollisimman kattavasti tietoa valmista tuotosta, eli opasta varten. (Salonen 2013, 17.) Helmikuussa 2017 sovittiin alustavasti, että toinen pilottiryhmistä toteutetaan Turussa. Tässä vaiheessa oli myös selkeää se, että ohjaisimme molemmat omat pilottiryhmämme, emmekä tulisi osallistumaan toistemme ryhmien varsinaiseen toimintaan.

Aloitusvaiheen jälkeen siirryimme suunnitteluvaiheeseen. Tässä vaiheessa tehtiin sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnasta kirjallinen opinnäytetyösuunnitelma, joka palautettiin maaliskuussa 2017. Suunnitelmassa toimme esille opinnäytetyön tavoitteet ja alustavat toiminnan vaiheet. Alustavasti toimme esille, niiltä osin kuin pystyimme, toteutusympäristön, tutkimus- ja menetelmätiedon perustan, materiaalit ja aineiston, dokumentointitavat ja tuotettujen dokumenttien käsittelyn. Maaliskuussa 2017 pyysimme konsultaatioapua Turun Ammattikorkeakoulun opettaja Anne Syvälahdelta, jolle esittelimme alustavan idean. Saimme häneltä neuvoja toiminnallisuuteen sekä "oman minän

portfoliota” varten. Keskeistä tietopohjaa sekä alustavan ryhmätoiminnan suunnitelmaa tarkensimme opinnäytetyöntietopohjaan, joka tehtiin toukokuussa 2017. Konstruktivisessa mallissa (Kuva 1) toimijat eivät aloitus- ja suunnitteluvaiheessa etukäteen pysty kertomaan, mikä onnistuu ja mikä toimii, eli tässäkin opinnäytetyössä olimme suunnitteluvaiheessa tietoisia siitä, että käytännön toteutus tulisi muokkaamaan suunniteltua toimintaa. Toukokuussa 2017 olimme saaneet sovittua yhteistyöstä Uudenkaupungin kanssa, mutta samalla Turun pilottiryhmä peruuntui. Kesäkuussa 2017 toiseksi pilotoititikkunaksi tuli Naantali. Pilotointitikkunan muuttuminen toi omat muutoksensa tehtyihin suunnitelmiin. Tärkeää konstruktivisessa mallissa on se, että työskentely on mahdollisimman huolellisesti suunniteltu, eli jatkoimme toiminnan sisällön suunnittelua sekä elokuvien ja työmenetelmien valintaa läpi kesä-syyskuun 2017. (Salonen 2013, 17.)

Käytännön toteutuksen vaihe, eli pilottiryhmien toiminta alkoi lokakuussa 2017. Toiminnan pohjalta tehtiin lopullinen tuotos eli opas. Uudenkaupungin pilottiryhmä aloitti toimintansa aikaisemmin kuin Naantalin ja käynnisti tämän opinnäytetyön työstövaiheen. Molempien pilottiryhmien toiminta kesti lokakuusta joulukuuhun 2017, ja molemmat toteuttivat opinnäytetyön pilottiryhmät osana viimeistä, syventävien ammattiopintojen harjoittelujaksoa. Tässä opinnäytetyössä suunnitteluvaiheesta siirtyminen käytännön toteutukseen kesti useita kuukausia, joten panostimme esivaiheeseen (Kuva 1) ennen ensimmäistä ryhmätapaamista Uudessakaupungissa. Käytännössä tämä tarkoitti ryhmätoimintarungon uudelleen läpikäymistä sekä niin sanotun varatoiminnan suunnittelua. Työstövaihe käynnisti tämän opinnäytetyön tärkeimmän osion, jossa realisoituivat kaikki kehittämishankkeen osatekijät: toimijat (ryhmän ohjaaja(t) ja asiakkaat), TKI-menetelmät (katsotut elokuvat, ryhmätoiminta- ja ohjaus, ohjaajien keskustelut ja arviointi), materiaalit ja aineistot (asiakkaiden työstöt, ohjaajien havainnointi ja päiväkirja, Kykyviisari, palautelomake) ja dokumentoitavat (miten tuotetut materiaalit ja aineistot kirjoitetaan ja tallennetaan, eli miten ja mistä opinnäytetyö ja opas koostuu). (Salonen 2013, 18.)

Tässä opinnäytetyössä toteutettiin tekijöiden kesken syklimäistä työskentelyä pilottiryhmien toiminnan suhteen, vaikka emme osallistunut toistemme ryhmien ohjaukseen. Tämä tarkoitti jokaisen toimintakerran läpikäymistä ja niiden reflektointia yhdessä sekä mahdollisten muutosten tekemistä toimintaan, eli ryhmätoimintaa muutettiin esiin tulleiden asioiden ja tarpeiden mukaan. Tämä siis tarkoittaa, että jokainen ryhmätoimintakerta arvioitiin toiminnan aikana konstruktivisen prosessimallin (Kuva 1) käytännön toteutusyökin mukaisesti. Opinnäytetyön tuotoksen, eli oppaan, kannalta oli tärkeää, että esivaihe, työstövaihe, tarkistusvaihe ja viimeistelyvaihe toteutettiin jokaisen

ryhmätapaamisen jälkeen. Tämä työskentelymalli helpotti työskentelyä ryhmätoiminnan päättymisen jälkeen tarkistus- ja viimeistelyvaiheessa, joihin sisältyivät opinnäytetyön kirjoittaminen ja oppaan koostaminen. Tarkistusvaiheessa kävimme läpi pilottiryhmien toiminnan kokonaisuutena sekä kävimme läpi opinnäytetyön rakenteen sekä lähdemateriaalin, jonka jälkeen siirryimme viimeistelyvaiheeseen. Viimeistelyvaihe sisälsi opinnäytetyön kirjoittamisen sekä oppaan kokoamisen, joka tehtiin tammi-helmikuussa 2018. (Salonen 2013, 17.) Helmikuun 2018 alussa opinnäytetyön raportti ja opas lähetettiin toimeksiantajalle kommentoitavaksi. Palautetta pyydettiin myös Naantalın aikuissosiaalityön päälliköltä, Uudenkaupungin sosiaalikeskuksesta sekä yhdeltä koulun ulkopuoliselta henkilöltä, joka ei työskentele sosiaalialalla. Kommenttikierroksen palaute opinnäytetyöstä ja oppaasta mahdollisti viimeisten muokkauksen teon ennen julkaisua. Nämä muokkaukset liittyivät lähinnä kielioppivirheiden korjaamiseen ja muutaman sisällöllisen kohdan selkeyttämiseen.

Tämän opinnäytetyön kehittämisprosessin aikataulu on kuvattu Taulukossa 1. Aikataulu on jaoteltu aloitus-, suunnittelu-, toteutus- ja tulosvaiheisiin, ja se kattaa edellä kuvailtujen kehittämisprosessin vaiheiden sisällöt tiiviimmässä muodossa.

Taulukko 1. Kehittämispöcessin aikataulu.

4.4 Kehittämis- ja tiedonhankintamenetelmät

Kehittämishankkeessa ja -toiminnassa kaikki työskentelyn aikana tuotetut materiaalit ja aineistot ovat lähtökohtaisesti yhtä tärkeitä, vaikka jokin muu aineisto tai materiaali olisi-kin muita tärkeämmässä asemassa raporttia kirjoittaessa. Työskentelyn aikana tulee tuottaa ja käyttää hyväksi riittävä määrä erilaisia aineistoja ja materiaaleja koska kehittämishankkeessa keskiössä on juuri se, että työskentelystä jää jälki. Riittävä määrä materiaaliaineistoa määrittyy sen kautta, että niistä ulkopuolinen pystyy päättämään hankkeen etenemisen logiikan. (Salonen 2013, 23–24.)

Pilotointi

Tässä opinnäytetyössä toiminnan vaikuttavuutta testattiin kokeilevan toiminnan eli pilotoinnin avulla. Pilotoinnissa toimintaa kokeillaan aluksi rajatussa ympäristössä ennen kuin se viedään laajempaan ympäristöön. Pilotoinnin aikana hankitaan toimintaan osallistujilta palautetta, jonka avulla toimintamallia kehitetään ennen kuin se viedään laajempaan käyttöön. Palautteen lisäksi pilotoinnissa toteutetaan koko toiminnan ajan havainnointia, jonka pohjalta tarpeen mukaan toimintaa muutetaan. (Toikko & Rantanen 2009, 99–101.)

Opinnäytetyön ryhmätoimintaa toteutettiin loka-joulukuussa 2017 Uudenkaupungin ja Naantalin nuorten työpajoilla. Uudenkaupungin ryhmä kokoontui kahdeksan kertaa ja Naantalin seitsemän kertaa. Molemmat pilottiryhmät tapasivat kerran viikossa tiistaina, eli ajallisesti toimintojen kestot olivat kahdeksan ja seitsemän viikkoa. Naantalin pilottiryhmässä kesken toiminnan yksi tapaaminen siirtyi tiistaista torstaille päällekkäisten tila-varausten takia, mutta tällä ei ollut isoa vaikutusta ryhmän toimintaan. Ryhmiin osallistujat valikoitiin pilotoitokunnissa eri tavalla. Uudenkaupungin ryhmään valikoitiin Uudenkaupungin sosiaalikeskuksen nuorten aikuisten sosiaaliohjaajan avustuksella pääasiassa työpajan ulkopuolisia sosiaaliohjauksen asiakkaita, joita ryhmässä käsiteltävien teemojen katsottiin tukevan. Naantalin pilottiryhmään osallistujat olivat nuorten työpajalla olevia kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita, jotka olivat itse kiinnostuneita osallistumaan ryhmään. Molemmat pilottiryhmät toteutettiin suljettuina ryhminä, eli osallistujat pysyivät samoina alusta asti koko toiminnan ajan.

Uudenkaupungin pilottiryhmä muodostettiin pääsääntöisesti osallistujista, joille osallistuminen oli sosiaalista kuntoutusta. Näin ollen osallistuminen oli vapaaehtoista, eikä mahdollisista poissaoloista tullut sanktioita. Uudenkaupungin toiminnassa oli mukana muutama asiakas, joille pilottiryhmään osallistuminen laskettiin osaksi kuntouttavaa työtoimintaa, eli poissaoloihin vaikuttivat kuntouttavan työtoiminnan säädökset. Naantalın ryhmässä pääsääntöisesti kaikille osallistujille osallistuminen ryhmään laskettiin osaksi kuntouttavaa työtoimintaa. Molemmissa ryhmissä korostui kuitenkin osallistujien vapaaehtoisuus, esimerkiksi useamman kerran poissaolot eivät johtaneet pilottiryhmästä poistamiseen. Molemmissa pilottiryhmissä osallistujilta kerättiin suullista palautetta, mielipiteitä ja toiveita koko toiminnan ajan. Naantalın ryhmässä osallistujilla oli mahdollisuus saada myös yksilöohjausta opiskelijaohjaajalta toiminnan alussa ja lopussa. Näissä tapaamisissa osallistujaa kannustettiin myös tuomaan esille omia mielipiteitään ja toiveitaan toiminnan suhteen. Molemmissa ryhmissä suullisen palautteen kerääminen onnistui ja osallistujat toivat erityisesti esille toiveita tulevien kertojen toimintarakenteen, käsiteltävien teemojen ja elokuvien suhteen.

Kaikkiin pilottiryhmien tapaamisiin oli tehty oma ohjaussuunnitelmansa, joka toimi ohjaajan apuna ryhmätoiminnan rakenteen ja aikataulun seurannassa. Toiminnan rakenteen ja aikataulun suhteen saimme molemmissa toteutuskunnissa vapaat kädet. Näiden suhteen tärkein palaute tuli itse osallistujilta. Esimerkiksi osallistujien pyynnöstä Naantalissa aikataulua muutettiin niin, ettei elokuvan katselun aikana pidetty ylimääräistä taukoa, mutta Uudessakaupungissa elokuvan aikana pidetty tauko koettiin osallistujien kesken hyvänä koko toiminnan ajan. Toiminnan sisältö suunniteltiin niin, että katsottavan elokuvan teemat ja sen jälkeen tehdyt työstöt tukisivat osallistujien voimavaroja ja vahvuuksia. Pilottiryhmien sisällöllinen toiminta ei ollut keskenään identtistä, vaan toimintaa mukautettiin molempien ryhmien osallistujien mukaan. Oppaassa (liite 1) on kuvattu tarkemmin elokuvaryhmän toiminnan suunnittelu, toteutus ja työstöt.

Dokumentointi

Kehittämistoiminnassa seurannan keskiössä on dokumentaatio, tuotetun dokumentoinnin avulla pyritään seuraamaan kehittämistoimintaa (Toikko & Rantanen 2009, 80). Tässä opinnäytetyössä sitä tuotettiin ja toteutettiin kolmella eri tavalla.

Toiminnan dokumentaatiota toteutettiin alkaen suunnitteluvaiheesta läpi käytännön toteutuksen. Pyrimme dokumentoimaan kirjallisesti jokaisen opinnäytetyöhön liittyvän

palaverin, tapaamisen ja ryhmätoiminnan sisällön. Nämä koostuivat erilaisista kirjallista (esim. miellekartta, Word-asiakirjat, prosessikaaviot) dokumenteista. Näiden avulla pystyimme jälkikäteen hahmottamaan sen, miten opinnäytetyön prosessi on edennyt. Tässä opinnäytetyössä tärkeimmät toiminnan dokumentoinnit liittyivät pilotointiryhmien toimintaan, näistä kävi ilmi toimintaan osallistujien määrä ja toiminnan sisältö. (Toikko & Rantanen 2009, 81.)

Opinnäytetyön prosessia seurattiin myös niin sanotulla epävirallisella seurannalla, eli ohjaajien päiväkirjoilla, joita pidettiin pilotointiryhmien toiminnan ajan. Nämä ohjaajien päiväkirjat perustuivat henkilökohtaiseen reflektioon. Näiden avulla seurasimme pilottiryhmien toimintaa ja niissä esiin nousseita myönteisiä ja kielteisiä asioita (kuten asiakkaiden reaktiot käsiteltyihin teemoihin). Kirjasimme lisäksi ylös ryhmätoimintaan liittyviä oivalluksia ja ideoita, joita pyrimme seuraavalla toimintakerralla kokeilemaan sekä seurasimme näiden toimivuutta. (Toikko & Rantanen 2009, 81.) Tässä opinnäytetyössä ohjaajien päiväkirjojen kautta on pystytty opinnäytetyön kirjoitusvaiheessa nostamaan esiin itse oppaaseen ryhmän suunnitteluun ja toteutukseen liittyviä hyviä huomioita.

Käytimme myös erillistä arviointidokumentaatiota toiminnan lopussa keräämällä toimintaan osallistuneilta asiakaspalautteen. Suunnittelimme asiakaspalautteen sisällön opinnäytetyön kehittämistoiminnan tavoitteen suunnasta, eli keskityimme toiminnan sisällön arviointiin. (Toikko & Rantanen 2009, 82.) Palautelomake (liite 2) kerättiin nimettömästi paperisena kaikilta paikalla olleilta osallistujilta viimeisellä toimintakerralla. Lomake muotoiltiin ja laadittiin koostumaan asteikkoihin eli skaaloihin perustuvista kysymyksistä/väitteistä sekä avoimista kysymyksistä. Tavoitteena oli näin mitata ja vertailla toiminnan vaikuttavuutta osallistujissa sekä samalla mahdollistaa osallistujien itsensä ilmaus omin sanoin. (Hirsjärvi ym. 2009, 198–201.)

Kykyviisari

PRO SOS -hankkeen sisällä toteuttavien projektien vaikuttavuuden mittarina toimii Kykyviisari-arviointimenetelmä. Se on työ- ja toimintakyvyn arviointimenetelmä, joka on suunnattu kaikille työikäisille. Kykyviisarin osa-alueita ovat: yleinen hyvinvointi, osallisuus, mielen hyvinvointi, arjen sujuminen, taidot, fyysinen toimintakyky sekä työ ja tulevaisuus. Sen avulla vastaaja (asiakas) arvioi itse omaa työ- ja toimintakykyään ja sen muutostarpeita. Kykyviisaria voidaan myös käyttää työ- ja toimintakyvyn muutoksen arviointimenetelmänä, jolloin arviointi toistetaan säännöllisesti. Kykyviisarin kehittämisestä

vastaa Työterveyslaitoksen Solmu-ESR-koordinaatiohanke (Sosiaalinen osallisuus ja työ- ja toimintakyvyn muutos). Kehittämistyö tehdään yhdessä Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittamien toimintalinja 5:n projektien kanssa. (Työterveyslaitos 2017.)

Kykyviisaria käytettiin tässä opinnäytetyössä niin, että Uudenkaupungin pilotointiryhmän osallistujat täyttivät sen ryhmätoiminnan alussa ja lopussa. Uudenkaupungin pilottiryhmän osallistujat kävivät Kykyviisarin tulokset läpi yksilöohjauksessa yhdessä opiskelijaohjaajan kanssa viimeisellä toimintakerralla. Naantalin pilotointiryhmän osallistujat tekivät kykyviisarin ainoastaan ryhmätoiminnan alussa ja osallistujilla oli mahdollisuus käydä se läpi opiskelijaohjaajan kanssa yksilöohjauksen tapaamisessa. Tässä opinnäytetyössä Kykyviisarista oli eniten hyötyä toiminnan suunnittelussa, koska sen avulla nousi teemoja, joita pystyttiin käsittelemään elokuvien kautta, esimerkkinä osallistujien toiveet fyysisen kunnon parantamiseen sekä mielenterveysteeman käsittely.

Aktivoiva osallistava havainnointi

Aktivoiva osallistava havainnointi oli mukana molempien pilottiryhmien jokaisessa tapaamisessa. Tämä tarkoittaa sitä, että pilottiryhmien ohjaajat osallistuivat itse ryhmän toimintaan keskustelemalla sekä tekemällä samat työt kuin itse osallistujat. Tämän toiminnan kautta pyrittiin tietoisesti vaikuttamaan ryhmään osallistuviin asiakkaisiin. Ohjaajat olivat jatkuvassa toiminnan ajan vuorovaikutuksessa osallistujien kanssa. Tämän vuorovaikutuksen kautta pyrittiin aktiivisesti osallistujien kanssa saavuttamaan osallistujien omien kehitystarpeiden tiedostaminen, kehittäminen sekä ydinongelmien tunnistaminen ja ratkaiseminen. (Vilka 2007, 46–47.)

5 VOIMAANNUTTAVA ELOKUVARYHMÄ KÄYTÄNNÖSSÄ

5.1 Naantalien ja Uudenkaupungin pilottiryhmien tulokset

Pilottiryhmien toteutusta arvioidaan tässä opinnäytetyössä tarkasteluun otettujen arviointikohteiden (Taulukko 2) perusteella. Arviointikohteita ovat ryhmän muodostaminen, ryhmäkoko, ryhmän ohjaus, toimintakertojen määrä, elokuvien teemojen työstö, tilat (elokuvien katselussa ja tehtävien työstössä), tekniikka, Kykyviisarin käyttö sekä Oman minän portfolio. Arviointi on pilottiryhmien ohjaajien itsearviointia, joka perustuu dokumentointiin. Lisäksi toimintaa arvioidaan asiakaspalautteen perusteella. Arvioinnin pohjalta syntyi itse opas, jota käsitellään seuraavassa alaluvussa.

Arviointikohde	Naantali	Uusikaupunki
Ryhmän muodostaminen	Pääasiassa työpajalla jo olevia kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita, jotka halusivat itse osallistua toimintaan.	Pääasiassa työpajan ulkopuolisia sosiaaliohjauksen asiakkaita, joita ryhmässä käsiteltävien teemojen katsottiin tukevan.
Ryhmäkoko	7	7
Ryhmän ohjaus	Yksin.	Parityönä nuorten aikuisten sosiaaliohjaajan kanssa.
Toimintakertojen määrä	7	8
Kokoontumistiheys	Kerran viikossa.	Kerran viikossa.
Elokuvien teemojen työstö	Yksilöohjauksessa ja ryhmässä.	Ryhmässä.
Tilat (elokuvien katselu, tehtävien työstö)	Katselu: Monitoimitalon jumppasali, joka rauhoitettu muulta toiminnalta, yhdellä toimintakerralla Monitoimitalon alakerran avoin tila. Työstö: Monitoimitalon eri tilat.	Katselu ja työstö: Oma, pääosin muulta toiminnalta rauhoitettu tila.
Tekniikka	Tietokone, dvd-soitin, kaiuttimet ja videotykki.	Tietokone, kaiuttimet ja videotykki.
Kykyviisarin käyttö	Alussa.	Alussa ja lopussa.
Oman minän portfolio	Asiakkaat saivat itse päättää, halusivatko työstöt toiminnan lopussa itselleen.	Toiminnan lopussa työstöt annettiin kansiossa asiakkaille kotiin viettäväksi.

Taulukko 2. Pilottiryhmien vertailu.

Pilottiryhmät muodostettiin eri tavoilla (Taulukko 2). Eroavaisuudet näkyivät erityisesti sen kautta, että Naantalın pilottiryhmään osallistujat olivat jo työpajalla kuntouttavassa työtoiminnassa olevia asiakkaita, ja osallistuminen ryhmän toimintaan perustui täysin asiakkaiden vapaaehtoisuuteen. Lisäksi ryhmään osallistujat varmistuivat vasta ensimmäisen toimintakerran aamuna. Uudenkaupungin ryhmään osallistujat valikoitiin sen mukaan, keitä käsiteltävien teemojen koettiin hyödyttävän ja näiden asiakkaiden kanssa keskusteltiin erikseen toimintaan osallistumisesta. Tämän prosessin myötä ryhmän osallistujat oli valikoitu ennen toiminnan alkua. Yhteneväistä oli se, että ennen toiminnan alkua ryhmätoiminnasta ja sen rakenteesta kerrottiin osallistujille suullisesti ja tämä tieto kerrattiin osallistujille ensimmäisellä toimintakerralla. Molempien pilottiryhmien toiminnassa painotettiin vapaaehtoisuutta, eikä ketään osallistujaa pakotettu osallistumaan keskusteluun tai työstöjen tekemiseen.

Ryhmän muodostuksen eroavaisuudet (Taulukko 2) korostuivat erityisesti Naantalın pilottiryhmän osallistujien motivaatioissa olla mukana ryhmässä; osa halusi vain katsoa elokuvia, eikä varsinainen keskustelu/työstö kiinnostunut, mutta ryhmässä oli myös osallistujia, joita toiminta kiinnosti kokonaisuudessaan. Naantalın pilottiryhmässä tämä loi tilanteen, jossa neljällä ensimmäisellä tapaamiskerralla elokuvan katselun jälkeinen keskustelu ja työstötehtävien osuus olivat lähinnä ohjaajan yksinpuhelua. Osa Naantalın pilottiryhmän osallistujista ilmaisi myös toiminnan aikana, etteivät halua tehdä kirjallisia työstöjä taikka jutella ryhmässä. Naantalın pilottiryhmän toimintaa muutettiin kesken toteutuksen niin, että kolmella viimeisellä toimintakerralla kaikki osallistujat saivat itse valita, tulevatko mukaan katselun jälkeiseen toimintaan. Muutoksen jälkeen toiminta kokonaisuudessaan toimi suunnitellusti ja osallistujat antoivat myös suullista palautetta siitä, että ryhmässä oleminen koettiin muutoksen jälkeen mukavaksi ja pienempi ryhmäkoko oli turvallisempi. Uudenkaupungin toiminnan aikana ei tullut ilmi samankaltaista ongelmaa kuin Naantalissa. Molempien pilottiryhmien osallistujamäärä oli seitsemän, mutta Naantalın pilottiryhmässä keskustelut ja työstöt onnistuivat vasta, kun osallistujia oli 3–4. Elokuvaryhmän suunnitteluvaiheessa on siis tärkeä miettiä tarkasti toimintaan osallistujat ja mahdollisuuksien mukaan haastatella heidät etukäteen. Suunnitteluvaiheessa on myös hyvä miettiä osallistujien kykyä toimia ja olla ryhmässä, koska nämä osa-alueet vaikuttavat ryhmäkokoon. Tukea antavan ryhmän henkilömäärä voi olla esimerkiksi 6–8 henkeä (Vilén ym. 2008, 274), joka oli myös opinnäytetyön pilottiryhmien koko, mutta joissain tilanteissa toimiva elokuvaryhmän koko voi olla vain 3–5 henkeä.

Uudessakaupungissa ryhmäohjauksessa oli mukana kaupungin aikuissosiaalityön sosiaaliohjaaja ja Naantalissa opiskelijaohjaaja toimi yksin (Taulukko 2). Uudenkaupungin pilottiryhmän ohjauksessa ohjaajapari mahdollisti luontevan keskustelun ylläpidon toiminnan alusta alkaen. Ohjaajapari mahdollisti myös sen, että tehtyjen tösten käsittelyssä ohjaajat pystyivät yhdessä aloittamaan tösten läpikäynnin sekä kommentoimaan toisiaan, mikä kannusti myös osallistujia mukaan keskusteluun. Naantalin pilottiryhmässä työparin puuttuminen korostui ohjaajan yksinpuheluna. Elokuvaryhmän ohjauksessa on siis hyvä toimia ohjaajaparin kanssa, koska tämä helpottaa keskusteluosuutta sekä tösten läpikäyntiä.

Ryhmän muodostus, ryhmäkokoa ja se, ohjaako ryhmää työparin kanssa vai yksin, vaikuttavat toimintakertojen lukumäärään. Keskeisessä asemassa toimintakertojen lukumäärässä on myös se, miten paljon ohjaajalla on kokemusta ryhmässä olemisesta ja ryhmäohjauksesta. Yksin toimivan ohjaajan on toimintakertojen määrän arvioinnissa hyvä huomioida erityisesti ryhmän muodostuksen taustat, ryhmän koko ja oma taustakokemus ohjaajana. Suosittelemme ohjauksen tekemistä parityönä, sillä elokuvaryhmän suunnittelu ja vetäminen on melko työläs prosessi, joka vaatii ohjaajalta paljon. Tässä opinnäytetyössä olemme pilottiryhmien kautta päätelleet, että työparin kanssa ohjatessa toimintakertoja on hyvä olla vähintään kahdeksan, mutta yksin ohjatessa toimintakerrat kannattaa rajata aluksi 5–7 kertaan juuri kokonaisprosessin työläisyyden takia. Molemmat ryhmät kokoontuivat kerran viikossa. Tämä kokoontumistiheys osoittautui hyväksi ratkaisuksi, koska kerran viikossa kokoontuminen antoi osallistujille sopivan tauon toimintakertojen väliin, mutta edellisten kertojen teemoihin pystyttiin palamaan ilman, että osallistajat olisivat unohtaneet niitä. Oppaassa (liite 1) on kuvattu tarkemmin elokuvaryhmän ohjauksessa huomioon otettavia asioita.

Katsottujen elokuvien töstöjä käsiteltiin Naantalissa ryhmäohjauksessa ja osallistujilla oli toiminnan alussa ja lopussa mahdollisuus yksilötapaamisiin opiskelijaohjaajan kanssa (Taulukko 2). Uudessakaupungissa katsottuja teemoja käsiteltiin vain ryhmässä yhdessä muiden kanssa. Naantalissa yksilöohjauksessa osallistujan oli mahdollisuus opiskelijaohjaajan kanssa käydä läpi Kykyviisarin tuloksia sekä tehtyjä töstöjä. Yksilöohjauksessa osallistujaa kannustettiin myös tuomaan esille omia näkemyksiään toiminnan ja sen sisällön suhteen. Toiminnan lopussa osa osallistujista antoi suullista palautetta siitä, että olisivat toivoneet enemmän yksilöohjauksen tapaamisia. Naantalissa tarjotulla yksilöohjauksella on siis paikkansa ryhmätoiminnan rinnalla, tämä antaa myös ohjaajalle mahdollisuuden tutustua paremmin osallistujiin.

Tilat ja tekniikka (Taulukko 2) olivat keskeisessä asemassa pilottiryhmien käytännön toiminnan onnistumisessa. Kaikkeen ryhmätoimintaan vaikuttaa sekä ulkoisia rakenteita että fyysisiä ympäristötekijöitä. Ulkoisia rakenteita ovat esimerkiksi fyysinen ympäristö, aika ja kokoontumistiheys. Fyysisiä tekijöitä ovat lämpötila, valaistus, tila ja melu. Koska ryhmä kokoontuu aina fyysisessä tilassa, olisi tärkeää, että se mahdollistaa toiminnan eikä estä sitä. (Niemi 2002, 51.) Uudenkaupungin pilottiryhmän toiminta toteutettiin samassa tilassa koko toiminnan ajan, tila itsessään oli pääosin rauhoitettu muulta toiminnalta. Naantalissa pilottiryhmän elokuvien katselutilaksi oli valittu Monitoimitalon jumppasali ja katselun jälkeinen toiminta toteutettiin vaihtelevasti Monitoimitalon eri tiloissa. Naantalissa toisella toimintakerralla jumppasali oli yllättäen varattuna muuhun käyttöön ja tällöin katselua testattiin Monitoimitalon avoimessa tilassa niin, että elokuvaa katsottiin television kautta. Fyysisen tilan ja tekniikan merkitys korostui tällä toimintakerralla ja itsessään katselukokemus oli tapaamiskerroista kaikkein huonoin. Avoimen tilan yhteydessä oli jatkuvaa muuta liikennettä ja melua, joka heikensi katselukokemusta, tilaan paistoi myös aurinko eikä ikkunoissa ollut kunnollisia pimennysverhoja. Osa ryhmäläisistä antoi ohjaajalle suullista palautetta tilasta ja toivoivat, että jatkossa elokuvat katsotaisiin jumppasalissa. Tämän kokemuksen myötä Naantalissa neljäs toimintakerta siirrettiin toiselle päivälle, koska jumppasalissa oli päällekkäinen varaus. Naantalissa pilottiryhmässä muutamalla toimintakerralla ilmeni myös tietoteknisiä ongelmia, jotka viivästyivät toiminnan aloitusta. Elokuvaryhmän toteutuksessa on siis tärkeää katseluun soveltuvat tilat ja tekniikan toimivuus. Ohjaajan kannattaa testata tekniikkaa etukäteen ennen ryhmän aloitusta sekä varauduttava myös siihen, että itse katselutilanteessa ilmeneekin tietoteknisiä ongelmia.

Uudessakaupungissa kokeiltiin Kykyviisarin täyttämistä sekä ryhmän alussa että sen lopussa, ja kaikilta ryhmään osallistuneilta saatiin vastaukset. Naantalissa Kykyviisari täytettiin vain toiminnan alussa ja vastaukset saatiin kuudelta osallistujalta seitsemästä. Koska vastaajia oli alle 10 molemmissa ryhmissä, ei aineistoa voida julkaista vastaajien tietosuojan turvaamiseksi (Savinainen ym. 2017, 29). Yleisiä tulkintoja voidaan kuitenkin esittää. Kun Kykyviisari täytettiin ensimmäisellä toimintakerralla, sen täyttämiseen menevä aika vaihteli osallistujien kesken. Osa osallistujista sai lomakkeen täytettyä 15 minuutissa, kun taas osa olisi toivonut pidempää aikaa lomakkeen täyttämiseksi. Täyttämisen aikana ilmeni myös se, etteivät kaikki osallistujat halunneet ryhmän edessä kysyä Kykyviisariin liittyviä kysymyksiä. Osa osallistujista toi myös esille kritiikkiä Kykyviisarin rakenteen ja aihepiirien suhteen, osa myös vertasi sitä muihin olemassa oleviin toimintakyvyn mittareihin. Näistä voi tehdä johtopäätöksen, että Kykyviisarin täyttö olisi

kannattanut toteuttaa ennen ryhmän alkua niin, että jokainen osallistuja olisi saanut sen tehdä ohjaajan kanssa kahden kesken. Näin tekemällä muiden osallistujien Kykyviisarin täyttö ei olisi keskeytynyt ja jokainen olisi saanut oman henkilökohtaisen aikansa sen täyttöönsä. Tulosten perusteella elokuvaryhmän aikana ei voitu nähdä merkittäviä muutoksia toimintakyvyn suhteen. Tämä selittynee osittain sillä, että vajaat kaksi kuukautta on suhteellisen lyhyt aika suurempaan muutokseen. Joitakin mielenkiintoisia havaintoja ja tulkintoja tuloksista voitiin kuitenkin tehdä. Kun tuloksia käsiteltiin asiakkaiden kanssa suullisesti yksilöohjauksessa, saattoi niissä esiintyä pientä ristiriitaa kokemukseen nähden. Pohdimme myöhemmin, että ero tuloksessa ja omassa kokemuksessa voi johtua monesta tekijästä. Oma toimintakyky saattaa ryhmän alussa arvioida positiivisemmin kyselyssä, kun myöhemmin kyselyyn vastataan aiempaa realistisemmin. Lisäksi laajan skaalan asteikkokysymyksissä saattaa pohtia kahden vaihtoehdon välillä, jolloin eri vastauskerroilla tuloksissa tapahtuu vaihtelua. Tällä voidaan kuitenkin selittää vain pieniä eroja muutoksessa. On myös otettava huomioon, etteivät mahdolliset muutokset toimintakyvyssä välttämättä johdu juuri elokuvaryhmästä, vaan asiakkaan elämässä on saattanut tapahtua muita asioita, jotka vaikuttavat toimintakykyyn joko sitä parantavasti tai heikentävästi.

Oman minän portfolioa koottiin molemmissa ryhmissä. Toiminnan lopussa Naantalintyöstöihin osallistuneet saivat päättää itse, halusivatko ottaa työstöt itselleen. Ainoastaan yksi asiakas toivoi saavansa kaikki itselleen. Muut kertoivat suullisesti, että itse tekemisen prosessi oli ollut heille tärkeämpi kuin työstöjen takaisin saaminen itselleen. Uudenkaupungin ryhmässä työstöt jaettiin viimeisellä kerralla kaikille paikalla olleille asiakkaille. Oman minän portfolion tekeminen ja sen jakaminen osallistujille toiminnan lopussa riippuu itse ryhmästä sekä ohjaajan päätöksessä osallistaa osallistujia päätöksiin. Joissain ryhmäkokoontamaisissa keskustelu itsessään voi olla parempi vaihtoehto kuin kirjalliset työstöt, tämän olemme myös huomioineet opasta (liite 1) kootessa. Työstöjen sisällöstä ja toimivuudesta kysyttiin erikseen viimeisellä toimintakerralla kootussa asiakaspalautteessa, jota käsitellään erikseen myöhemmin tässä kappaleessa. Suullisesti annetussa palautteessa painottui osallistujien positiivinen kokemus työstöjen suhteen.

Asiakaspalautteen tulokset

Pilottiryhmien osallistujilta kerättiin viimeisellä toimintakerralla asiakaspalautteita palautelomakkeella (liite 2). Naantalintyöstöryhmässä palautteita kerättiin vain paikalla olleilta asiakkailta,

jotka olivat osallistuneet aktiivisesti kaikkiin elokuvaryhmän toiminnan osioihin. Tämä raja-
 jaus oli tietoinen päätös, koska palautelomake oli suunniteltu sen mukaisesti, että siihen
 vastaaminen vaati osallistumista toimintaan kokonaisuutena, eikä pelkästään elokuvien
 katsomiseen osallistuminen tuottanut haluttua palautetta. Uudessakaupungissa palaute
 kerättiin kaikilta ryhmään osallistuneilta. Palautetta kerättiin yhteensä 10 asiakkaalta ja
 palautteet on esitetty opinnäytetyössä niin, että vastaajien anonymiteetti säilyy. Palau-
 telomakkeessa käytettiin sekä asteikkokysymyksiä että avoimia kysymyksiä. Asteikko-
 kysymyksissä käytettiin asteikkoa ”paljon” – ”vähän” – ”ei yhtään” tai ”riittävästi” – ”jonkin
 verran” – ”ei yhtään”. Avointen kysymysten avulla osallistujat pystyivät halutessaan il-
 maisemaan, miksi valitsivat kyseisen vastausvaihtoehdon. Avointen vastausten sisältö
 luokiteltiin, minkä jälkeen esille nousseiden teemojen pohjalta lähdettiin pohtimaan nii-
 den merkitystä. Luokittelu on yksi laadullisen tutkimusaineiston pelkistämisen keinoista.
 Aineistosta voidaan etsiä esimerkiksi samanlaisuutta tai erilaisuutta tai selitystä ilmiölle.
 (Kananen 2014, 107, 109; Tuomi & Sarajärvi 2002, 102, 110–115, Vilkan 2009, 140 mu-
 kaan.)

Elokuvaryhmän teemat oli pyritty valitsemaan siten, että ne herättäisivät ryhmän jäsenet
 pohtimaan omaa elämäntilannettaan ja/tai tulevaisuuden suunnitelmiaan. Palautelomake-
 keessa tämän onnistumista pyrittiin todentamaan hakemalla vastausta väitteeseen:
 ”Ryhmätoiminnan teemat saivat minut pohtimaan omaa tilannettani ja/tai tulevaisuuden
 suunnitelmiani.” Kaikki vastaajat (10) olivat sitä mieltä, että ryhmätoiminnan teemat olivat
 herättäneet ajatuksia ainakin vähän. Vastausten jakauma oli seuraava: ”paljon” / 6 vas-
 tausta ja ”vähän” / 4 vastausta. Kyseisen väittämän ”Vapaa sana” -osioon saatiin 5 vas-
 tausta. Viidestä vastauksesta kahdessa elokuvia oli pohdittu samaistumisen kautta, kah-
 dessa käsiteltävät teemat ja oma elämäntilanne olivat kohdanneet sekä yhdessä vas-
 tauksessa oli herännyt ajatuksia siitä, mitä vahvuuksia itsellä on ja missä voi vielä kehiti-
 tyä. Tästä voitaneen päätellä, että teemojen valinnan ja käsittelyn suhteen oli tehty on-
 nistuneita päätöksiä suunnitteluvaiheessa.

Myös elokuvaryhmän elokuvat oli pyritty valitsemaan asiakkaiden pohdintaa herättä-
 västi. Elokuvalintojen onnistumisen todentamista lähdettiin hakemaan väittämällä:
 ”Käytetyt elokuvat ja/tai dokumentit herättivät ajatuksia liittyen omaan tilanteeseen ja/tai
 tulevaisuuden suunnitelmiin”. Kaikki vastaajat (10) olivat kokeneet, että elokuvat olivat
 herättäneet ajatuksia ainakin vähän. Jakauma vastausten suhteen oli seuraava: ”paljon”
 / 4 vastausta, ”vähän” / 6 vastausta. Vapaa sana -osioon osallistui kuusi vastaajaa. Elo-
 kuvien suhteen yksi ei ollut kokenut, että niissä olisi käsitelty omaan elämään liittyviä

asioita. Neljä vastaajaa koki, että elokuvat olivat herättäneet joko tunteita tai ajatuksia liittyen omaan tilanteeseen. Yhden vastaajan mukaan elokuvat tukivat käsiteltyjä teemoja melko hyvin. Tästä on mahdollista esittää tulkinta, että elokuvien valinta suhteessa asiakkaiden tarpeisiin oli suurelta osin onnistunut.

Kolmanneksi halusimme selvittää, olivatko ryhmän jäsenet kokeneet ohjauksen ja toiminnan aikana tehdyt tehtävät käsiteltyjä teemoja tukevina, mikä oli tavoitteemme. Tätä lähdimme hakemalla vastauksia väittämään: ”Koin, että ohjaus ja käytetyt tehtävät tukivat käsiteltyjä teemoja.” Kaikki vastaajat (10) yhtä lukuun ottamatta olivat sitä mieltä, että ohjaus ja käytetyt tehtävät tukivat käsiteltyjä teemoja ”riittävästi”. Vastausten jakauma oli siis: ”riittävästi” / 9 vastausta ja ”jonkin verran” / 1 vastaus. Vapaa sana -osioon saatiin kolme vastausta, jotka poikkesivat sisällöltään toisistaan niin paljon, ettei niistä voida vetää yhtenäisiä tulkintoja. Johtopäätöksenä vastausten sisältöjen eroavaisuuksista voitaneen esittää, etteivät kaikki teemat palvele kaikkia samalla tavalla. Yhteenvetona kaikista kolmesta asteikkokysymyksestä nousi esiin selkeästi se, ettei ainuttakaan ”ei yhtään” -vastausta saatu. Toteutetulla toiminnalla oli sen perusteella siis kaikkiin kyselyyn vastanneisiin ainakin jonkinlainen vaikutus.

Lisäksi palautelomakkeessa (liite 2) ryhmäläisillä oli mahdollisuus antaa positiivista palautetta kokonaisuudesta sekä kehittämisehdotuksia liittyen elokuvaryhmään. Kohtaan ”Tämä toimi” kommentoi kahdeksan vastaajaa kymmenestä. Kuudessa vastauksessa sisältö liittyi kokemuksiin ryhmästä, kolmessa mainittiin keskustelu positiivisena asiana, kahdessa annettiin palautetta liittyen työstöihin sekä yhdessä annettiin positiivista palautetta ohjaajasta. Koska suurimmassa osassa vastauksista oli mainittu positiivisena ryhmään liittyviä seikkoja, voitaneen esittää tulkinta, että sosiaalinen kuntoutus on hyvinkin perusteltavissa ryhmämuotoisena.

Kohtaan ”Tätä kehittäisin” kommentoi kuusi vastaajaa kymmenestä. Asiakkailta tulleet kehittämisideat olivat vaihtelevia. Toiveina esitettiin suurempaa ryhmäkokoja, elokuvien kirjallista käsittelyä, enemmän keskustelua, enemmän aikaa työstöihin ja enemmän toimintakertoja. Joukosta löytyi myös vastauksia, joissa ei toiminnan sisältöön olisi tehty muutoksia. Tästä voitaneen päätellä, ettei ryhmätoiminnasta noussut mitään sellaisia yksittäisiä tiettyjä seikkoja, jotka olisivat kaivanneet merkittävää parannusta.

5.2 Voimaannuttavan elokuvaryhmän opas

Opinnäytetyön päämääränä oli tuottaa erillinen opas, jonka avulla voidaan toteuttaa lisää voimaannuttavaan elokuvaan pohjautuvia sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä. Kehittämistoiminta ei ole onnistunut, ellei sen myötä synny jotain käyttökelpoista (Toikko & Rantanen 2009, 159). Opas (liite 1) sisältää strukturoidun kuvauksen toiminnan suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista. Oppaaseen on sisällytetty lisäksi tietoa toiminnallisesta ryhmätoiminnasta ja voimaannuttavasta elokuvasta sekä riskikartoitusta ja neuvoja riskien välttämiseen.

Kirjoittamisvaiheessa ja opasta suunniteltaessa tässä opinnäytetyössä noudatettiin toiminnallisen opinnäytetyön kirjoittamisen kaksiosaista prosessia. Kahden pilottiryhmän toteutuksen jälkeen laadittiin ensin produktin sisältö ja tämän jälkeen raportti produktin suunnittelu- ja valmistusprosessista. Raportissa kirjoitettiin auki kaikki produktin (eli oppaan) ja sen tekoprosessin ymmärtämisen kannalta olennaiset asiat. Huomioitavaa on, että tässä vaiheessa meidän tuli kyetä sisällyttämään tekstiin tekemämme valinnat ja ratkaisut perusteluineen. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 93.) Kirjoittamisvaiheessa oli tärkeää huomioida kaikki työskentelyn aikana tuotettu materiaali. Edellisessä alakapituleissa läpi käydyt ryhmien arviointikohteet sekä asiakaspalaute olivat merkittävimmissä asemassa, kun opasta koottiin.

Opasta suunniteltaessa tuli huomioida oppaan koko, sivumäärä, typografia, graafiset valinnat, lähdekritiikki, yhteistyölogot ja mahdollisen painopaperin laatu. Lisäksi tuli pohtia, millaisia mielikuvia valmiilla tuotteella kohderyhmälle (sosiaalialan ammattilaiset) haluamme viestittää. Opasta tehdessä pyrimme huomioimaan sen käytettävyyttä kohderyhmässä ja käyttöympäristössä, informatiivisuutta, selkeyttä ja johdonmukaisuutta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 52–53.) Halusimme luoda oppaasta riittävän kompaktin, mutta silti sisällöltään kaiken olennaisen sisältävän oppaan. Sivumääräksi tuli lopulta kokonaisuudessaan 27 sivua. Sisältö koostui teoriapohjaltaan tämän opinnäytetyön raportin teoriapohjasta, mutta pienoiskoossa. Pääpaino annettiin siis pilottiryhmien suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa esiin nousseiden havaintojen ja ajatusten jakamiselle hyviksi kokemiemme käytäntöjen muodossa. Lisäksi oppaaseen sisällytettiin elokuvavinkkejä teemakuvauksineen ja työstövinkkejä toteutusohjeiden kera. Päädyimme sähköiseen pdf-muodossa olevaan oppaaseen, joka on helppo julkaista ja jakaa, mutta jonka voi tarvittaessa myös tulostaa itselleen.

Oppaasta pyydettiin toimeksiantajalta palautetta ennen sen julkaisua. Toimeksiantajan mukaan opas on julkaisuvalmis tuotos, jonka avulla menetelmä on helppo ottaa käyttöön missä tahansa. Erityisesti pidettiin siitä, että oppaassa on myös aineksia vaikuttavuuden arviointiin. Ainoa sisällöllinen kommentti liittyi oppaassa olleisiin viittauksiin opinnäytetyöhön, ja nämä poistettiin ennen julkaisua.

6 TULOSTEN ARVIOINTI

6.1 Kehittämisprosessin arviointi

Opinnäytetyön tavoitteina oli elokuvia ja toiminnallisia menetelmiä hyödyntävän sosiaalisen kuntoutuksen ryhmämuodon luominen ja pilotointi sekä oppaan laatiminen teoriatiedon ja pilotoinnin pohjalta. Kehittämismenetelminä toimivat pilotointi, dokumentointi sekä aktivoiva osallistava havainnointi. Lisäksi vaikuttavuuden arviointiin käytettiin työ- ja toimintakyvyn arviointimenetelmä Kykyviisaria Uudenkaupungin pilottiryhmän osalta. Pilottiryhmien toimintaa arvioitiin myös toimintaan osallistuneille toteutetun palautekyselyn avulla. Palautekyselyn tulosten pohjalta voidaan todeta sosiaalisen kuntoutuksen ryhmämuotoisuuden olevan hyvinkin perusteltua, mutta ryhmäkoolla ja ryhmän rakentamisella on suuri merkitys ryhmän toimivuudessa. Lisäksi palautekyselyn pohjalta voitiin tulkita, että elokuvien sekä toiminnallisten työstöjen käyttö sosiaalisen kuntoutuksen ryhmässä herätti ainakin osan asiakkaista pohtimaan omaa elämää sekä omia vahvuuksia ja kehittämistarpeita. Opinnäytetyön produkti eli voimaannuttavan elokuvaryhmän opas saatiin laadittua ajallaan teoriatietoa ja käytännön kokemuksia yhdistellen.

Opinnäytetyöstä ja oppaasta pyydettiin palautetta helmikuun 2018 alussa toimeksiantajalta, Naantalin aikuissosiaalityön päälliköltä, Uudenkaupungin sosiaalikeskuksesta sekä yhdeltä koulun ulkopuoliselta henkilöltä. Toimeksiantaja oli erittäin vakuuttunut opinnäytetyön ja oppaan kokonaisuudesta, ja palautteessa painotettiin sitä, että opinnäytetyön teoriapohja on kattava ja käytännön osuus on kuvattu elävästi ja hyvin. Uudenkaupungin sosiaalikeskuksen nuorten aikuisten sosiaaliohjaaja, joka toimi Uudenkaupungin pilottiryhmän toisena ohjaajana, kuvaili palautteessaan opinnäytetyötä erittäin ammattitaitoiseksi. Lisäksi hän uskoi oppaalle tulevan varmasti käyttöä, ja että sen avulla voidaan toteuttaa menetelmää, vaikka aiheesta ei entuudestaan hirveästi tietäisikään. Koulun ulkopuolinen henkilö, joka ei työskentele sosiaalialalla, antoi positiivista palautetta siitä, että käytännön työ ja teoria yhdistyivät opinnäytetyössä saumattomasti, ja tekstistä välittyi onnistuminen tavoitteessa luoda uusi sosiaalisen kuntoutuksen malli, jonka ohjeistus on selkeä. Yhteenvedona saadusta palautteesta olemme tehneet johtopäätöksen, että kokonaisuudessaan tämän opinnäytetyön kehittäminen onnistui hyvin.

6.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Tässä opinnäytetyössä noudatettiin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2018) asettamia tieteellisiä käytäntöjä. Olemme koko opinnäytetyön prosessin ajan pyrkineet noudattamaan tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja. Näitä ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä opinnäytetyön ja sen tuloksen arvioinnissa. (TENK 2018.) Tämän rinnalla kulkivat sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet ja tässä opinnäytetyössä korostuivat erityisesti sosiaalinen oikeudenmukaisuus, osallisuuden edistäminen, ihmisoikeudet sekä jokaisen ihmisen oikeus tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti (Talentia 2017).

Opinnäytetyön sisällössä ei ole julkaistu mitään, joka voisi johtaa osallistujien henkilöllisyyden selviämiseen. Kaikille pilottiryhmiin osallistujille kerrottiin ennen osallistumista tämän opinnäytetyön taustat ja tarkoitukset. ESR-hankkeeseen liittyvät aloitus- ja lopetuslomakkeet olivat ainoita dokumentteja, joihin osallistujat itse joutuivat täyttämään henkilötietojaan. Nämä lomakkeet kerättiin heti täyttämisen jälkeen erilliseen kirjekuoreen, joka suljettiin ja säilytettiin suljetussa lukollisessa kaapissa toiminnan ajan. Toiminnan lopussa nämä lomakkeet toimitettiin suljetussa kirjekuoreessa VASSO:n hanketyöntekijöille. Tilastointia opinnäytetyössä tehtiin vain vertailemalla keskenään Naantalin ja Uudenkaupungin ryhmien arviointikohtia ja tekijöiden keräämät dokumentoinnit tuhoataan tämän opinnäytetyön julkaisun jälkeen. Opinnäytetyön viitteissä ja lähdemerkinnöissä on huomioitu muiden tutkijoiden työt ja saavutukset. Olemme keskenämme hyväksyneet tämän opinnäytetyön kokonaisuutena. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132–133.)

Eettisyyteen kuuluu myös tekijänoikeuksien kunnioittaminen. Tekijänoikeudet suojaavat elokuvia ja niiden julkinen esittäminen vaatii lisenssin. Esimerkiksi avoimessa ryhmässä elokuvan katsominen katsotaan julkiseksi esittämiseksi, kuten myös ansaintatoimessa tehty esittäminen suurehkossa suljetussa ryhmässä. (Tekijänoikeuslaki 404/1961, 2 §.) Tässä opinnäytetyössä toimittiin niin, että katsojapiiri, eli ryhmään osallistujat, oli etukäteen yksilöllisesti määritelty, eikä toiminnasta tiedotettu julkisesti.

Opinnäytetyön luotettavuus määrittyi kahden rinnakkain toteutetun ryhmätoiminnan kautta, joissa kerättiin molemmissa toiminnan lopussa osallistujien asiakaspalaute. Näiden pohjalta koottiin lopputuotos, eli opas (liite 1), jonka tavoitteena on mahdollistaa toimintamallin siirtäminen laajempaan käyttöön. (Toikko & Rantanen 2009, 124–125.) Tämän opinnäytetyön luotettavuutta heikentää se, että samanlaisten ryhmäprosessien

aikaan saaminen uudella ryhmällä ei ole itsestäänselvyys, vaikka ryhmä toteutettaisiin tehdyn lopputuotoksen, eli oppaan pohjalta. Elokuvaryhmän toimintaan liittyy sosiaalisia prosesseja, kuten ryhmän jäsenten yksilölliset tekijät, sekä kulttuurisia ja yhteisöllisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat itse ryhmäprosessin onnistumiseen. Pilotointiprojektit onnistuvat yleensä kohtuullisesti, koska niihin panostetaan muun muassa asiantuntijaresursseissa sekä toteutuspaikan edistyksestä lähtien. Tässä opinnäytetyössä nämä ilmenivät esimerkiksi Turun Ammattikorkeakoulun opettajien antaman konsultaation ja ohjeistuksen kautta sekä VASSO:n, Naantalin ja Uudenkaupungin kiinnostuksesta lähtien mukaan pilotoimaan uudenlaista ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta. Emme voi siis varmuudella todentaa, miten elokuvaryhmä toimii tämän opinnäytetyön kontekstin ulkopuolella. (Toikko ja Rantanen 2009, 123; 125.) Tässä opinnäytetyössä osallistujien voimaantumista ei kyetty mittarein varmuudella todentamaan, koska ryhmien toiminta-aika oli lyhyt. Molempien ryhmien koko oli myös alle 10 asiakasta, joten aineistoa ei voida julkaista vastaajien tietosuojan turvaamiseksi (Savinainen ym. 2017, 29).

6.3 Oppimisprosessi sekä ammatillinen kasvu ja kehitys

Tämä opinnäytetyö on kahden jo elämää nähneen ja kokeneen sosionomiopiskelijan ajatushautomon tuotos, joka on tarjonnut meille laajan ja syvällisen oppimisprosessin. Opinnäytetyö on ollut kokonaisuudessaan yhteinen matka, jossa molempien tekijöiden ammatillinen kasvu ja kehitys on saanut tukea toiselta. Ammatillinen varmuus on ehtinyt prosessin aikana kehittyä niin paljon, että molemmat kokevat olevansa valmiita tarttumaan kiinni sosiaalialan työelämään.

Sosionomin kompetenssit käsittävät seuraavat osa-alueet: asiakastyön osaaminen, eettinen osaaminen, palvelujärjestelmäosaaminen, johtamisosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen. Tämän opinnäytetyön tekoprosessissa olemme päässeet osalliseksi ja kehittymään kaikissa näissä. Eri-tyisesti haluamme nostaa näistä esille tutkimuksellisen kehittämisosaamisen, koska tämä linkittyy hankkeessa tehtyyn sidosryhmätyöskentelyyn ja itse opinnäytetyön kehittämisprosessiin kokonaisuutena. Tämän rinnalla kulki tiiviisti johtamisosaaminen, joka kehitti erityisesti oman työn laadun, tuloksien ja vaikutusten arviointia, joka näkyy tämän opinnäytetyön tekemisessä. Koska molemmat tekivät ryhmätoteutuksen rinnalla pilottikunnissa viimeistä harjoitteluaan, niin myös asiakastyön osaaminen kehittyi kokonaisvaltaisesti. Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen oli alusta asti osana tämän

opinnäytetyön kokonaisprosessia, se vaikutti itse toiminnan suunnitteluun ja erityisesti katsottavien elokuvien valintaan. Elokuvia ei katsottu niiden katsomisen ilosta, vaan pyrimme aina miettimään niitä yhteiskunnallisesta näkökulmasta, sekä myös osallistamaan aktiivisesti itse ryhmää niiden valinnassa.

6.4 Jatkotutkimus- ja kehittämisideat

Opinnäytetyöprosessin loppuvaiheessa nousi esille useita jatkotutkimus- ja kehittämisideoita. Ajan rajallisuuden sekä itse opinnäytetyön työmäärän mitoituksen takia olemme joutuneet tekemään tiedostettuja rajauksia opinnäytetyöhön ja oppaaseen. Elokuvaryhmästä ja sen toteutuksesta oltiin kiinnostuneita muissakin VASSO:n yhteistyökunnissa kesällä ja syksyllä 2017, mutta työmäärän mitoituksen takia oli mahdollista toteuttaa ainoastaan kaksi ryhmää.

Jatkotutkimuksena olisi ensisijaista päästä toteuttamaan elokuvaa laajemmassa toimintaympäristössä, eli useammassa kunnassa. Tärkeää olisi myös saada tietoa siitä, miten tämän opinnäytetyön ulkopuolinen sosiaalialan ammattilainen pystyy oppaan avulla toteuttamaan elokuvaryhmää. Tässä opinnäytetyössä asiakasryhmäksi valikoituivat 18–29-vuotiaat nuoret, eli toimintaa voisi testata myös muun ikäisten asiakkaiden kanssa. Elokuvaryhmään osallistuneiden asiakkaiden ryhmän jälkeisen ajan huomioiminen jäi myös tässä opinnäytetyössä tekemättä. Ideaalitulanteessa elokuvaryhmä tulisi toteuttaa niin, että osallistujan asiakkuus huomioidaan kokonaisuutena. Elokuvaryhmän rinnalla tulisi kulkea ryhmänohjaajan antama yksilöohjaus ennen ryhmän alkua, sen aikana sekä toiminnan päätyttyä. Jatkotutkimukseen tulisi myös sisällyttää osallistujan mahdollisen voimaantumisen prosessin seuranta, joka vaatisi edellä mainitun yksilöohjauksen jatkumon sekä riittävän pitkän elokuvaryhmän toiminnan.

Toisessa elokuvaryhmässä nousi viimeisellä kerralla esille toiminnan jatkojalostusidea, jossa toivottiin toimintakertojen yhteyteen katsottavaan elokuvaan liittyvää tietovisaa/kyselylomaketta. Vaikka emme päässeet itse toiminnassa testaamaan tätä ideaa, niin olemme lisänneet sen osaksi opasta, koska uskomme opinnäytetyön perusteella sen sopivan ryhmätoimintaan. PRO SOS -hankkeessa on myös mukana kuntia, joissa pääkieli on ruotsi, mutta tämän opinnäytetyön opas on saatavilla vain suomeksi. Ruotsin kielen lisäksi oppaan voisi kääntää ainakin englanniksi, sillä elokuvan käyttö voisi hyvin tulla kyseeseen esimerkiksi maahanmuuttajatyössä.

LÄHTEET

- Adams, R. 1996. *Social Work and Empowerment*. Hampshire and London: Macmillan.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. 1994. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Burr, V. 1995. *An Introduction to Social Constructionism*. New York: Routledge.
- Erikson, E. 1982. *Lapsuus ja yhteiskunta*. 2. painos. Käännös englanninkielisestä alkuteoksesta *Childhood and Society 1950*. Jyväskylä: Gummerus.
- Euroopan komissio 2014. Euroopan sosiaalirahasto. Viitattu 1.4.2017. https://ec.europa.eu/commission/index_fi > Työllisyys, sosiaaliasiat ja osallisuus > Euroopan sosiaalirahasto
- Fadjukoff, P. 2015. Identiteetti persoonallisuuden kokoavana rakenteena. Teoksessa R.-L. Metsäpelto & T. Feldt (toim.) *Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus. 179–193.
- Finto 2018. Suomalainen asiasanasto- ja ontologiapalvelu. KEKO – kestävän kehityksen kasvatuksen ontologia. Viitattu 14.2.2018. <https://finto.fi/keko/fi/page/p85>
- Furman, B. & Ahola, T. 1993. *Muuttuset. Terapiasta ratkaisuihin*. Järvenpää: Lyhytterapiainstituutti.
- Gergen, K. 1994. *Relations and relationships*. Cambridge: Harvard University Press.
- Greene, G.; Lee, M. Y. & Hoffpauir, S. 2005. The Languages of Empowerment and Strengths in Clinical Social Work: A Constructivist Perspective. *Families in Society* 86 (2), 267–277.
- Hinkka, T.; Koivisto, J. & Haverinen, R. 2006. Kartoittava kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista. *Stakesin raportteja 12 / 2006*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Viitattu 20.5.2017. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R12-2006-VERKKO.pdf>
- Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirvihuhta, H. & Litovaara, A. 2003. *Ratkaisun taito*. 1.–5. painos. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hokkanen, L. 2009. Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa M. Mäntysaari; A. Pohjola & T. Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus. 315–334.
- Hyväri, S. 2001. Vallattomuudesta vastuuseen. Kokemuksen politiikan sankaritarinoita. *Vammala. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 3/2001*. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Hämäläinen, K.; Kanerva, A.; Kuhanen, C.; Schubert, C. & Seuri, T. 2017. *Mielenterveyshoitotyö*. 5., uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Hämäläinen, T. & Palo, S. 2014. *Työpajapedagogiikka. Valmennuksen pedagogisia lähtökohtia työpajalla*. Helsinki: Valtakunnallinen työpajajhdistys ry.
- Jokinen, A. & Juhila, K. 2008. Jännitteitä ja suuntaviittoja aikuisten sosiaalityössä. Teoksessa A. Jokinen & K. Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino. 282–289.

Jokinen, A.; Juhila, K. & Pösö, T. 1995. Tulkitseva sosiaalityö. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & T. Pösö (toim.) Sosiaalityö, asiakkuus ja paikalliset ongelmat – konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto. 9–31.

Jouttimäki, P. 2011. Voimavaraistavaa sosiaalityötä ryhmässä. Ote julkaisusta P. Jouttimäki; S. Kangas S. & E. Saurama (toim.) Uudistuva ja voimaannuttava aikuissosiaalityö. Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä -hankkeen loppuraportti. Soccan työpapereita 2011:1. Helsinki: Socca. 93–143. Viitattu 21.5.2017. http://www.aikuissosiaalityo.fi/files/2694/ote_raportista_Uudistuva_ja_voimaannuttava_aikuissosiaalityo.pdf

Juhila, K. 2004. Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. Historiaa ja nykysuuntauksia. Janus 12 (2), 155–183.

Juntunen, V. 2016. Vahvistu. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan käsikirja. 1. painos. Kajaani: Kainuun sote. Viitattu 14.1.2018. <https://sote.kainuu.fi/sites/sote.kainuu.fi/files/documents/library/2017-05/vAHVISTU.pdf>

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. 5., uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananoja, A.; Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2011. Sosiaalityön käsikirja. 3., uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Koikkalainen, M. & Sjöblom, S. 2014. Edistämmekö kuntoutuksella osallisuutta? Teoksessa A. Metteri; H. Valokivi & S. Ylinen (toim.) Terveys ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-Kustannus. 73–82.

Krank, A. 2015. Uusi sosiaalihuoltolaki uudistaa aikuissosiaalityön. Viitattu 21.5.2017. Saatavilla: <https://tesso.fi/artikkeli/uusi-sosiaalihuoltolaki-uudistaa-aikuissosiaalityon>

Kuntoutusportti. 2016. Viitattu 8.4.2017. <https://kuntoutusportti.fi/kuntoutujalle/kuntoutuksen-jaottelut/sosiaalinen-kuntoutus/>

Kuoppala, E. 2017. Sosiaalisen raportoinnin yhteenveto aj. 1.1.–30.6.2017. Uudenkaupungin kaupunki.

Kuronen, M. 2004. Valtaistumista vai voimavaraistumista. Feministisiä näkökulmia empowermettiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä. Teoksessa M. Kuronen; R. Granfelt; L. Nyqvist & P. Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Kuusela, P. 2002. Sosiaalipsykologian maailmanhypoteesit, tieteen alan historia ja sosiaalisen konstruktionismin muodot. Kuopio: Unipress.

Laine, A.; Ruishalme, O.; Salervo, P.; Sivén, T. & Välimäki, P. 2010. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveysalalla. 9. painos. Helsinki, WSOY.

Lehto, P. 2006. Elokuvatapia eli elävän kuvan hoidollinen käyttö.

Levamo, P. 2007. Omaa elämää etsimässä. Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuorten itsenäistymistä. Teoksessa A. Heikkinen; P. Levamo; M. Parviainen & A. Savolainen. Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 11, 2007. Helsinki. 69–157. Viitattu 21.5.2017. http://www.socca.fi/files/91/Nae_minut_kuule_minua_kokemuksia_ryhmista.pdf

Liikanen, H-L. & Kaisla, S. 2007. Gerontologisen sosiaalityön menetelmistä. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA & Heikki Waris -instituutti.

- Luthans, F.; Youssef, C. M. & Avolio, B. J. 2007. Psychological capital. Oxford: Oxford University Press New York.
- Mannström-Mäkelä, L. & Saukkola, K. 2008. Voimaannuttavan ohjaamisen käsikirja. Kaaoksesta arjen hallintaan. Palmenia-sarja 33. Helsinki: Gaudeamus.
- Marcia, J. E. 1966. Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 551–558.
- Marcia, J. E. 1980. Identity in adolescence. Teoksessa Adelson, J. (Toim.) *Handbook of adolescent psychology*. New York: John Wiley & Sons. 159–187.
- McAdams, D. P. 2006. The role of narrative in personality psychology today. *Narrative Inquiry*, 16, 11–18.
- Metsäpelto, R.-L. & Feldt, T. 2015. Persoonallisuuden käsite psykologiassa. Teoksessa R.-L. Metsäpelto & T. Feldt (toim.) *Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus. 13–29.
- Metsävainio, M. 2013. Sosiaalinen toimintakyky – käsiteanalyttinen tutkimus. Pro gradu -tutkimus. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 20.5.2017. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20130084/urn_nbn_fi_uef-20130084.pdf
- Mäkipää, P. 1996. Elokvaterapiasta eli elävän kuvan hoidollisesta käytöstä. Anjalankoski: Kuumaa tuotanto. Kuusankoski: T:mi Antti U. Nurminen.
- Mäkipää, P. 2000. Elokvaterapiasta eli elävän kuvan hoidollisesta käytöstä. Teoksessa T. Heikkilä; T. Paloheimo & I. Taipale (toim.) *Mieli ja taide*. Helsinki: Mielenterveyden Keskusliitto ry.
- Mänttari-Van der Kuip, M. 2013. Julkinen sosiaalityö markkinoistumisen armoilla? *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (2013):1, 5–19.
- Naantali. Naantali pähkinänkuoressa. Viitattu 25.1.2018. http://www.naantali.fi/Kunta-info/fi_FI/naantali_pahkinankuoressa/
- Naantali. Naantalin työpaja. Viitattu 31.1.2018. http://www.naantali.fi/perhe_ja_sosiaali/tyopaja/fi_FI/tyopaja/
- Niemelä, J. 2002. Identiteettityö, sosiaalinen pääoma ja marginaalista irtautuminen. Teoksessa Ruuskanen, P. (Toim.) 2002. *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille*. Jyväskylä: PS-kustannus. 76–93.
- Niemistö, R. 2002. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. 5. uudistettu painos. Helsinki: Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2010. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle kulttuurin tulevaisuudesta. Viitattu 11.4.2017. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75450/OKM08.pdf?sequence=1>
- Opetushallitus. 2017. Viitattu 20.5.2017. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/laadunhallinnan_tuki/wbl-toi/menetelmia_ja_tyovalineita/swot-analyysi
- Payne, M. 1997. *Modern Social Work Theory*. Hampshire and London: Macmillan.
- Pihlanto, P. 2008. Ihmisten välinen vuorovaikutustilanne. *Tieteessä tapahtuu* 6/2008, 30-36.
- PRO SOS. Uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa hanke. VASSON PRO SOS – OSAHANKE. Viitattu 18.1.2018. http://www.prosos.fi/?page_id=283
- Raatikainen, E. 2015. *Lujita luottamusta*. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Rajavaara, M. & Lehto, J. 2013. Kuntoutusjärjestelmä tutkimuksen kohteena. Kuntoutusjärjestelmä vai epäjärjestelmä? Teoksessa U. Ashorn; I. Autti-Rämö; J. Lehto & M. Rajavaara (toim.) Kuntoutus muuttuu – entä kuntoutusjärjestelmä? Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 6–17. Viitattu 15.1.2018. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/42325/Kuntoutuskirja.pdf?sequence=1>
- Rauhala, L. 2014. Ihmiskäsitys ihmistyössä. 1983/2005/2014. Helsinki: Gaudeamus.
- Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Rose, S. M. & Black, B. L. 1985. Advocacy & Empowerment. Mental Health Care in the Community. London: Routledge and Kegan Paul.
- Ruuskanen, P. 2002. Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Teoksessa Ruuskanen, P. (Toim.) 2002. Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Jyväskylä: PS-kustannus. 5–27.
- Saarinen, M. 2006. Leffaterapiaa. Tunneälyä ja itsetuntemusta kotisohvalta. Helsinki: Kirjapaja oy.
- Salonen, K. 2012. Kehittämistoiminnan konstruktiiivinen malli. Teoksessa T. Hautala; M. Ojalehto & J. Saarinen (toim.) Työelämää kehittämässä. Ammattikorkeakoulu projektimaisen kehittämisen kumppanina. Turku: Turun Ammattikorkeakoulu. 22–31.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Turku: Turun Ammattikorkeakoulu.
- Sandelin, S. 1984. Ihminen työn kohteena – Näkökulmia mielenterveystyön koulutukseen. Teoksessa K. Pykkänen (toim.) Mielenterveystyön koulutuksen ja työnhajauksen kehittämistarpeet ja -mahdollisuudet. Lääkintöhallituksen julkaisu nro 46. Helsinki: Lääkintöhallitus.
- Satka, M. 19, 93. Kansalaiskeskeinen sosiaalityö. Utopia ja vaihtoehto. Sosiaalityö 20(3), 23–26.
- Savinainen, M.; Wikström, M.; Hakumäki, L.; Joensuu, M.; Juvonen-Posti, P.; Kontinen, J.; Salmi, A.; Seitsamo, J.; Turpeinen, M.; Unkila, K. & Nevala, N. 2017. Kykyviisari 2.0. Käyttöopas 2017. Työterveyslaitos ja Euroopan sosiaalirahasto.
- Seikkula, J. & Arnkil, T. E. 2005. Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Tammi.
- Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulu: Oulu University Press.
- Sipilä, A. 2011. Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Viitattu 8.4.2017. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0537-6/urn_isbn_978-952-61-0537-6.pdf
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. STM. 2018. Kuntoutus. Viitattu 14.1.2018. <http://stm.fi/sotepalvelut/kuntoutus>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. STM. 2017. Sosiaalityö. Viitattu 10.4.2017. <http://stm.fi/sosiaalityo>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. STM. 2015. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportti. Viitattu 10.4.2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125920/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf?sequence=1
- SONet BOTNIA 2017. PRO SOS – uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa -hanke käynnistyi. Viitattu 1.4.2017. http://www.sonetbotnia.fi/etusivu/PRO_SOS___uudenlaista_sosiaalityota_yhdessa_rakentamassa___hanke_kaynnistyi___170.html

- Sonkkila, T. 2008. Draama. Teoksessa Vilén M; Leppämäki P. & Ekström L. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY. 339–349.
- Sotkanet.fi 2018. Tilastotietoja suomalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 21.1.2018. <https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/index>
- Talentia ry. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö. 2017. Arki, arvot, elämä, etiikka. Viitattu 30.1.2018. http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikka-opas_2017.pdf
- Tanskanen, S. 2015. Toiminnallisuus ryhmämuotoisessa asiakastyössä. Teoksessa Näkki, P. & Sayed, T. (Toim.) Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita Publishing Oy. 105–126.
- Tekijänoikeuslaki 404/1961.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. THL. 2013. Sosiaalinen pääoma. Viitattu 17.1.2018. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/sosiaalinen-paaoma>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. THL. 2015. Sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 8.4.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/sosiaalinen-kuntoutus>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. THL. 2017. Nuorten syrjäytyminen. Viitattu 13.1.2018. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen
- Tilastokeskus. 2017. Vakka-Suomi – Työssäkäynti. Työllisyysaste kunnittain Vakka-Suomessa 2015. Viitattu 21.5.2017. http://www.stat.fi/tup/seutunet/vakka_tyossakaynti.html
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämissessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. TENK. Viitattu 20.1.2018. <http://www.tenk.fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>
- Tuusa, M. & Ala-Kauhaluoma, M. 2014. Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:42. Viitattu 20.5.2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125415/URN_ISBN_978-952-00-3545-7.pdf?sequence=
- Uudenkaupungin kaupunki 2017. Tilastot. Viitattu 21.5.2017. <https://uusikaupunki.fi/kaupunki-ja-hallinto/tietoa-uudestakaupungista/tilastot>
- Vilén M; Leppämäki P. & Ekström L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallisen opinnäytetyön ohjaajan käsikirja. Helsinki: Tammi.
- Vilkka, H. 2007. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.
- Vilkka, H. 2009. Tutki ja kehitä. 1.–3. painos. Helsinki: Tammi.
- Vogt, I. 2016. Voimavarakeskeinen lähestymistapa sosiaaliohjauksessa. Teoksessa J. Helminen (toim.) Sosiaaliohjaus – lähtökohtia ja käytäntöjä. 1. painos. Helsinki: Edita Publishing Oy. 29–43.
- Volanto, S. & Zechner, M. 2017. Alkukartoitus. PRO SOS –hankkeen raportteja 1/2017.

Williams, F. 1998. Agency and Structure Revisited: Rethinking Poverty and Social Exclusion. Teoksessa Barry, M. & Hallett, C. (ed.), *Social Exclusion and Social Work. Issues, Theory, Policy and Practice*. Lyme Regis Dorset: Russell House, 13–25.

ESSI RAKKOLAINEN • MARIA TUOMI

VOIMAANNUTTAVA ELOKUVA

SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN RYHMÄTOIMINNAN OPAS

TURKU AMK
TURKU UNIVERSITY OF
APPLIED SCIENCES

VASSO

**PRO
SOS**
Uudenlaista sosiaalityötä
yhdessä rakentamassa
***** HANKE

SISÄLTÖ

OPPAAN KÄYTTÄJÄLLE.....	3
KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ	4
Sosiaalinen kuntoutus	4
Sosiaalinen toimintakyky.....	4
Sosiaalinen kuntoutus ryhmässä.....	5
Voimaantumisen	5
ELOKUVA VOIMAANTUMISEN TUKENA	6
Mahdollisuudet	6
Haasteet	6
Voimaannuttavan elokuva-ryhmän keskeisiä elementtejä	7
ELOKUVARYHMÄ TOIMIMAAN	9
Ohjauksesta	9
Ohjaajan taidot	9
Voimaannuttavan ohjauksen tunnuspiirteitä	10
Suunnittelu.....	11
Yleistä	11
Elokuvaryhmän erityispiirteet suunnittelussa.....	12
Toteutus	14
Alkuvaihe	14
Keskivaihe.....	15
Loppuvaihe	16
Arviointi ja palaute	17
KATSELUVINKKEJÄ	19
OMAN MINÄN PORTFOLIO	20
Tutustumisharjoitus: Anti-minä	20
Lämmittelyharjoitus Hyvän mielen korttien avulla	21
Ajatushautomo (voimaannuttavat lauseet)	21
Mitkä ovat vahvuutesi?	22
Voimavarojen kartoittaminen.....	23
Menestyspankki	24
Kutsumuskartta	25
LÄHTEET	26

OPPAAN KÄYTTÄJÄLLE

Tämä työkirja – voimaannuttavan elokuvan ryhmätoiminnan opas – on luotu opinnäytetyömme tuotoksena helmikuussa 2018. Opinnäytetyö liittyy *PRO SOS – uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa*-hankkeeseen, jonka Varsinais-Suomen alueen osahankkeen koordinoivana tahona toimii toimeksiantajamme Oy VASSO Ab. Hankkeen tarkoituksena on varmistaa ja kehittää sosiaalityön asiakaslähtöisyyttä ja vaikuttavuutta sosiaalihuoltolain mukaisesti nimenomaan kuntien aikuissosiaalityön ja työikäisten palvelujen toimintakentällä. Tarkemmin opinnäytetyömme on liittynyt osahankkeen teemaan *Sosiaalinen kuntoutus ja ryhmätoiminta sekä toimintakykykymittarien hyödyntäminen*. Elokuvaryhmän toteutuksen pilotoitokuntina toimivat Naantali ja Uusikaupunki syksyllä 2017.

Opas on tarkoitettu voimaannuttavan elokuvaryhmän suunnittelun ja toteutuksen tueksi niin sosiaali-, terveys- ja kasvatustalouden ammattilaisille kuin muillekin aiheesta kiinnostuneille elokuvaintoilijoille. Se on koottu ryhmämuotoiseen sosiaaliseen kuntoutukseen sekä voimaannuttavaan toiminnalliseen elokuvaryhmään liittyvän teoriapohjan sekä kahdessa pilottiryhmässä syntyneiden käytännön kokemusten pohjalta. Opas alkaa sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvien keskeisten käsitteiden lyhyellä esittelyllä. Tämän jälkeen käsitellään elokuvan käyttöä voimaantumisen tukena sekä voimaannuttavan elokuvaryhmän keskeisiä elementtejä. Käytännön osuuden esittelyssä käydään läpi ohjaukseen, suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin liittyviä asioita sekä annetaan vinkkejä elokuvaryhmän toimintakertojen rungoiksi. Lopuksi on vielä lisätty elokuvavinkkejä teemoineen sekä työstövinkkejä ohjeiden kera.

Antoisia hetkiä voimaannuttavan elokuvan parissa!

Turussa, helmikuussa 2018

Essi Rakkolainen ja Maria Tuomi

KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

Sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalisen kuntoutuksen avulla tuetaan syrjäytyneiden henkilöiden paluuta yhteiskunnalliseen osallisuuteen vahvistamalla kuntoutettavan sosiaalista toimintakykyä ja sosiaalisen vuorovaikutuksen edellytyksiä. Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalihuoltolakiin (1301/2014) kuuluva palvelu. Lain mukaan sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi.

Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu:

- sosiaalisen toimintakyvyn sekä kuntoutustarpeen selvittäminen
- kuntoutusneuvonta sekä -ohjaus
- tarvittaessa eri kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen
- arjen toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan liittyvä valmennus
- erilaiset ryhmätoiminnot ja sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden tuki
- muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimet.

(Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; THL 2015; Kuntoutusportti 2016.)

Sosiaalisen kuntoutuksen toimivuuden kannalta keskeisiä tekijöitä ovat asiakaskeskeisyys ja kohdeherkkyys, luottamuksellisen suhteen luominen asiakkaaseen, työntekijän suhtautuminen ja persoonallisuus sekä asiakkaan sitoutuminen ja motivaatio (Hinkka ym. 2006, 27).

Sosiaalinen toimintakyky

Sosiaalisella toimintakyvyllä tarkoitetaan esimerkiksi kykyä toimia arjessa ja arkisessa vuorovaikutuksessa yhdessä muiden kanssa omien tai yhteisten päämäärien saavuttamiseksi. Ongelmat elämänhallinnassa, vaikeudet sopeutua ympäröivään yhteiskuntaan ja yhteisöön, haasteet ihmissuhteissa sekä osattomuuden kokemukset viittaavat puutteisiin sosiaalisessa toimintakyvyssä. (Metsävainio 2013, 97.)

Sosiaalinen kuntoutus ryhmässä

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan peruspilareita ovat Juntusen (2016, 11) mukaan:

vertaistuki kohtaaminen osallisuus toiminnallisuus voimaantuminen

Kohtaamisella tarkoitetaan asiakkaan oikeutta tulla kuulluksi, nähdyksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Osallisuutta ja toiminnallisuutta tuetaan mahdollistamalla ryhmän jäsenten yhteinen suunnittelu koskien ryhmän toimintaa, jolloin siitä tulee ryhmän itsensä näköistä. Yhteinen suunnittelu voi olla odotettua haastavampaa, sillä ryhmän jäsenet eivät välttämättä ole aiemmin kokeneet vaikutusmahdollisuuksia koskien omaa elämäänsä tai heille järjestettyjä palveluja. Monet sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat eivät ehkä myöskään tunnista omia voimavarojaan ja vahvuuksiaan, jolloin tarvitaan ohjaajalta voimaannuttavaa työtettä.

Voimaantuminen

Voimaantumisen tähtäimessä on lisätä asiakkaan käytettävissä olevia voimavaroja siten, että hän voi hallita omaa elämäänsä entistä paremmin sekä toteuttaa omia tavoitteitaan. (Greene ym. 2005, 268, Raunion 2006, 44 mukaan.) Voimaantumisessa haetaan entistä myönteisempää tapaa määritellä omaa itseä ja tilannettaan sekä suhdetaan omaan ympäristöönsä (Hokkanen 2009, 331, Jouttimäen 2011, 120–121 mukaan).

Voimaantumisen osa-alueita ovat itsearvostus ja -luottamus sekä minäkuva ja identiteetti. Voimaantumisen ydintekijät yksilön näkökulmasta ovat:

- onnistuminen
- toiminnallisuus
- selkeys
- tavoitteellisuus
- yhdessä luominen
- tunneilmasto

(Siitonen 2012, Hämäläisen & Palon 2014, 49 mukaan.)

ELOKUVA VOIMAANTUMISEN TUKENA

Mikä elokuvasta sitten tekee niin erityisen? Kuinka se eroaa muista taiteenlajeista? Miksi ihmiset menevät elokuviin? Ihmisellä on tarve tiedostaa ja hallita maailmaa ja ympäristöään. Katsoja etsii omaa elettyä aikaansa, kadotettua sellaista tai vasta tulevaa. Ihminen haluaa kokemuksen elävästä elämästä ja elokuva tarjoaa sen aidoimpana kokemuksena kaikista taiteen lajeista.

- Andrei Tarkovski 1989

Elokuvat ovat moderneja satuja, joissa käsitellään pelkistetysti tärkeitä elämään liittyviä kysymyksiä ja teemoja. Parhaimmillaan elokuvan katsomisen kautta ihminen saa erilaisille, usein tiedostamattomille tai selkeytymättömille tunteilleen konkreettisen kohteen. Elämän ongelmat ja haasteet tuntuvat aika ajoin sellaisilta, että niitä ei kukaan muu voi ymmärtää. Kuitenkin ihmisten ongelmat ja haasteet ovat melko samanlaisia ja universaaleja, ja näin ollen myös elokuvien kautta käsiteltävissä. (Saarinen 2006, 14–15.)

Ryhmämuotoisessa elokuvatyöskentelyssä on sekä mahdollisuuksia että haasteita, jotka on huomioitava toimintaa suunniteltaessa (Mäkipää 1996, 63–64).

Mahdollisuudet

- Vuorovaikutuksen kasvu ja ryhmäytyminen
- Kokemusten ja asioiden jakaminen kollektiivisesti (sopeutuminen ja toisten huomioiminen lisääntyvät)
- Minuuden peilaus muiden kanssa
- Luottamuksen lisääntyminen muita ryhmän jäseniä kohtaan

Haasteet

- Kaikki eivät hyödy samoista teemoista/asioista yhtä paljon
- Ryhmän motivointi ja idean myyminen ryhmälle
- Varasuunnitelmien tekeminen toimintakerroille
- Vaatii ohjaajalta omistautumista aiheeseen
- Skeptisyys: "Valtamerilaiva lähtee hitaasti liikkeelle ja kääntyy suurella säteellä."

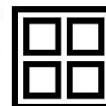
Voimaannuttavan elokuvaryhmän keskeisiä elementtejä

Voimaannuttavassa elokuvaryhmässä on sille ominaisia elementtejä, jotka eroavat muista toiminnallisista ryhmistä, ja jotka on hyvä ottaa huomioon suunniteltaessa toiminnan aloittamista. Seuraavaksi on lueteltu tiivistettynä keskeisiä asioita liittyen voimaannuttavaan elokuvaryhmään:

Ryhmätoiminta on supportiivista, eli tukea antavan elokuvan katsomista ryhmässä. Supportiivinenokuva keskittyy elämänmyönteisyyteen, eikä se vaadi erityisen intensiivistä katselutilannetta – ns. kotikatsomo riittää!

Elokuvat valitaan niin, että katsojat voivat saavuttaa *ikkunaulottuvuuden*. Ikkuna näyttää katsojalleen, miten muut toimivat, kokevat tai ajattelevat. Onnistuessaan se lisää katsojien ihmis- ja olemassaolotietoisuutta sekä selkeyttää minän ja ympäröivän todellisuuden rakenteita ja vuorovaikutusta. (Mäkipää 1996.)

Terapeuttisen elokuvaelämyksen mahdollistavat elokuvan katsominen yhdessä toisten kanssa, keskittyminen elokuvaan kaikin aistein sekä kokemuksen herättämien tunteiden ja ajatusten jakaminen yhdessä toisten kanssa. (Saarinen 2006.)

Käytettävät elokuvat voivat olla lyhyitä tai pitkiä elokuvia, dokumentteja tai animaatioita, jopa sketsi- tai musiikkivideoita. Erilaisia, ryhmän ja teeman mukaan valikoitavia katselumateriaaleja on runsaasti saatavilla.

Ohjaus perustuu *voimavara- ja ratkaisukeskeisyyteen*. Ongelmapuheen muokaus ratkaisupuheeksi, avointen kysymysten käyttö sekä huomion keskittyminen ryhmän jäsenten väliseen vuorovaikutukseen ja prosessointiin ohjaajavetoisuuden sijaan ovat tärkeä osa voimaannuttavaa ohjausta ryhmässä.

Toiminnassa valittuja elokuvia ja niiden teemoja työstetään erilaisten kirjallisten ja toiminnallisten tehtävien sekä keskustelun kautta. Tehtävistä muodostuu *”oman minän portfolio”* eli kokoelma itseä ja omia voimavaroja sekä vahvuuksia käsitteleviä tuotoksia. Myös ohjaajien on hyvä osallistua mahdollisuuksien mukaan työskentelyyn ja tuotosten jakamiseen itse, sillä tämä helpottaa hyvän vuorovaikutussuhteen syntymistä ryhmän jäsenten kanssa ja madaltaa ryhmän jäsenten kynnystä jakaa omia ajatuksiaan.

Tekijänoikeudet suojaavat elokuvia ja niiden julkinen esittäminen vaatii lisenssin. Esimerkiksi avoimessa ryhmässä elokuvan katsominen katsotaan julkiseksi esittämiseksi, kuten myös ansaintatoimessa tehty esittäminen suurehkoissa suljetussa ryhmässä. (Tekijänoikeuslaki 404/1961, 2 §.) Kotimaisten elokuvien luvista vastaa Tuotos ja ulkomaisten elokuvien M&M Viihdepalvelu Oy. Mikäli elokuvaa ei löydy em. tahojen listoilta, on esityslupa kysyttävä suoraan elokuvan tuotantoyhtiöltä tai levittäjältä. Lisäksi eri suoratoistopalvelut (YouTube, Netflix, Vimeo ym.) saattavat kieltää käyttöehdoissaan julkisen esittämisen. Tällöin on otettava yhteyttä suoraan palvelutarjoajaan lupa-asioissa. (Kopioisto ry 2018.)

Seuraavissa luvuissa käsitellään elokuva-ryhmän käytännön toteutusta ja annetaan elokuva- sekä työstövinkkejä. Ohjeet ovat suuntaa antavia ja pohjautuvat omiin kokemuksiimme siitä, mikä toimii ja mitä olisi voinut tehdä toisin. Jokainen ryhmä on kuitenkin ainutlaatuinen kokonaisuutensa ja omaa omat erityispiirteensä, joten yksiselitteistä kaavaa ei voida antaa sille, mitkä elokuvat ja työskentelytavat toimivat ja mitkä eivät. Tärkeää onkin ohjaajan oma omistautuminen ja rohkea kokeilu.

ELOKUVARYHMÄ TOIMIMAAN

Elokuvaryhmän toiminta vaatii monien asioiden osumista kohdalleen, jotta kokemuksesta voi tulla asiakkaita voimaannuttavaa. Ryhmä vaatii hyvää ja huolellista suunnittelua, jatkuvaa kehittämistä ja joustavuutta ryhmätoiminnan kuluessa sekä palautteen asianmukaista keräämistä ja sen pohjalta jatkotyöskentelyn suunnittelua. Lisäksi se vaatii ohjaajiltaan monia ominaisuuksia, joita on kuvattu seuraavaksi.

Ohjauksesta

Ohjaajan taidot

Ryhmässä sen ohjaajalla on suuri merkitys toiminnalle asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa. Ryhmänohjaajan taidot voidaan jakaa reaktio-, vuorovaikutus- ja toimintataitoihin.

Reaktiotaidot, joita tarvitaan sekä yksilöiden että ryhmän tarpeiden ja toiminnan ymmärtämisessä:	Vuorovaikutustaidot, ryhmätaitojen ydin, joilla tuetaan myös ryhmän jäseniä vuorovaikutukseen:	Toimintataidoilla ohjataan ja rohkaistaan ryhmän jäseniä itseilmaisuuksiin sekä autetaan heitä vaikeiden kokemusten ja tunteiden käsittelyssä.
<ul style="list-style-type: none"> • Aktiivinen kuuntelu • Empatia • Kokoaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Tasapuolisuus • Tukeminen ja rajoittaminen • Työyhteyden rakentaminen 	

(Ruponen ym. 2000, Vilén ym. 2008, 280–281 mukaan.)

E erityisen tärkeitä turvallisen ryhmän rakentamisessa ovat ryhmänohjaajan omat vuorovaikutustaidot sekä hyvä vuorovaikutus ohjaajan ja ryhmän välillä.

Vuorovaikutustaitoihin lukeutuvat:

- vuorovaikutus oman itsen kanssa
- eri mieltä olemisen taito
- taito helpottaa toisen pahaa oloa sekä toisen hyvään oloon mukaan lähteminen
- oman hyvän ja pahan olon ilmaiseminen
- omien virheiden ja onnistumisten myöntäminen
- palautteen, niin korjaavan kuin myönteisenkin, vastaanottaminen ja antaminen.

Ohjaaja elää alati jatkuvassa vuorovaikutustaitojen oppimisprosessissa turvallista ryhmää rakentaessaan. Olennaista on, että ohjaaja auttaa ryhmän jäseniä omaksumaan terveitä vuorovaikutustaitoja, mikä taas vastaavasti lisää entisestään ryhmän turvallisuutta. Ryhmän turvallisuus taas auttaa siihen kuuluvia jäseniä tulemaan yhä enemmän "omaksi itsekse". (Aalto 2000, 26–28.) Tällä tavalla päästään niin sanottuun positiiviseen kehään, joka ruokkii itse itseään lisäten näin ryhmän jäsenten vuorovaikutustaitoja ja turvallisuuden tunnetta.

Voimaannuttavan ohjauksen tunnuspiirteitä

Voimaannuttava ohjaus perustuu voimavara- ja ratkaisukeskeisyyteen. Tässä työotteessa asiakas nähdään aktiivisena toimijana, joka selvittää omaa elämäntilannettaan kokemuksensa ja oman elämänsä asiantuntijuuden pohjalta työntekijän rinnalla. Olennaista on vastavuoroisen vuorovaikutussuhteen rakentaminen asiakkaan ja työntekijän välille. (Vogt 2016, 29.)

Voimaannuttavassa ohjauksessa lähdetään ohjaamaan asiakkaan ongelmapuhetta ratkaisupuheeksi. Ohjauksessa tärkeä työväline on vuorovaikutteinen puhe eli aito dialogi (Hirvihulta & Litovaara 2003, 101). Dialogisuuden lisäksi tärkeitä ohjauksen kulmakiviä ovat reflektiivisyys, narratiivisuus ja ratkaisukeskeisyys (Vogt 2016, 40).

Ratkaisukeskeisessä työskentelyssä keskitytään:

- ihmisen arvostamiseen
- voimavaroihin luottamiseen
- tulevaisuusorientoituneisuuteen
- toiveikkuuteen
- tavoitteellisuuteen
- positiivisen palautteen voimaan uskomiseen

Mahdollisesti erinäisten haasteiden takia piilossa olevat asiakkaan vahvuudet ja voimavarat voidaan löytää yhteisessä työskentelyssä uudelleen. (Furman & Ahola 1993, 99–112, Vogtin 2016, 38–39 mukaan.)

Ohjaukselle tyypillistä on avointen kysymysten, asteikkokysymysten sekä tavoitetta kartoittavien tai selviytymistä koskevien kysymysten käyttö. (Hirvihulta & Litovaara 2003, 101, 103, 116.)

Miksi-kysymystä kannattaa välttää, sillä sen käyttö johtaa herkästi syiden ja syyllisten etsimiseen. Asiakasta voidaan myös esimerkiksi haastaa tulevaisuuden tarinoiden kehittämiseen ja unelmointiin tai keskittyä hänen voimavaroihinsa sekä aiempiin onnistumisiinsa. (Mannström-Mäkelä & Saukkola 2008, 55, 57–58).

Avoimia kysymyssanoja ovat esimerkiksi:

Mitä	Miten	Millainen	Missä	Milloin
------	-------	-----------	-------	---------

Ryhmässä ohjaajan tehtävänä on saada ryhmä keskustelemaan ja prosessoimaan keskenään, jolloin huomio keskittyy ryhmän jäseniin. Vetäjäkeskeisessä ryhmätoiminnassa ryhmäläiset puhuvat suoraan vetäjälle hänen mielipiteitään odottaen, mikä on uuden ryhmän alkuvaiheelle tyypillistä. Kun huomio keskittyy ryhmän jäseniin, puhuvat he vuorotellen ja suoraan toisilleen, kuuntelevat aktiivisesti toisiaan sekä antavat toisilleen palautetta ja tukea. Tällöin ryhmässä jaetaan yhteinen kokemus siitä, ettei ole yksin haasteidensa kanssa ja haasteet on mahdollista myös ratkaista. (Mannström-Mäkelä & Saukkola 2008, 53–54.)

Suunnittelu

Yleistä

Ennakkosuunnittelu on tärkeää ryhmätoiminnan ohjaamisessa. Tarkasteltavia asioita (Niemi 2002, 52; Tanskanen 2015, 111–112.) ovat esimerkiksi:

- ryhmätoiminnan alustavat tavoitteet
- ryhmän rakenne (avoimuus, koko, ikähaarukka, homo- tai heterogeenisyys)
- käytännön asiat (ajankohta, tila, toiminnan kesto, kokoontumistiheys, markkinointi)
- mahdollisten muiden ohjaajien valinta ja valintaperusteet

Tukea antavan ryhmän henkilömäärä voi olla esimerkiksi 6–8 henkeä (Vilén ym. 2008, 274). Joissain tapauksissa on hyvä rajata ryhmäkoko 3–5 osallistujaan. Tämä voi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun ohjaaja hoitaa ohjaustyön yksin ja hänellä on ohjauskokemusta takana vielä niukanlaisesti.

Kaikkein tärkeintä on luonnollisesti se, että ryhmätoiminta suunnitellaan asiakaslähtöisesti kuntoutujien tarpeiden pohjalta ja heidän kuntoutumistavoitteidensa tukemisen näkökulmasta. Tällöin ryhmätoiminnan suunnittelijalla ja ohjaajalla tulee tietenkin olla riittävä tietämys esimerkiksi asiakasryhmälle tyypillisistä haasteista sekä kohdennettua tietoa juuri kyseisen ryhmän jäsenten yksilöllisistä tilanteista.

Elokuvaryhmän erityispiirteet suunnittelussa

Ohjaus. Yksin vai parin kanssa? Suosittelemme ohjauksen tekemistä parityönä, sillä elokuva-ryhmän suunnittelu ja vetäminen on melko työläs prosessi, joka vaatii ohjaajalta paljon. Samasta syystä kokoontumistiheydeksi kannattaa valita enintään yksi toimintakerta viikkoa kohden.

Teemojen valinta. Mitä teemoja otetaan käsittelyyn? Mitkä teemat tukevat parhaiten juuri sen ryhmän jäsenten voimaantumista?

Elokvien valinta. Ohjaajan tulee katsoa kaikki esitettävä materiaali etukäteen! Tämä siksi, että vasta nähtyään elokuvan voi ohjaaja olla varma sen soveltuvuudesta juuri kyseiselle ryhmälle ja käsiteltävään teemaan.

Myös elokuvan kestoa kannattaa miettiä ainakin seuraavista näkökulmista:

- Onko asiakkailta keskittymis- ja/tai tarkkaavaisuushäiriöitä?
- Kuinka pitkä on yksittäisen toimintakerran kesto?

Muistiinpanojen tekeminen elokuvista. Keskustelun virittämiseksi kannattaa tehdä muistiinpanoja ja *avoimia* kysymyksiä liittyen elokuvan sisältöön.

Kysymykset voivat olla esimerkiksi seuraavanlaisia:

- Millaisia ajatuksia elokuva herätti? Mitkä asiat ihastuttivat, mitkä vihastuttivat?
- Millaisia voimavaroja ja vahvuuksia huomasitte päähenkilöllä olevan?
- Päähenkilöllä oli ongelma. Mitkä asiat auttoivat ongelman ratkaisemisessa?

Työstöjen valinta. Millaiset taidot asiakasryhmällä on? Joillekin esimerkiksi kirjoittaminen voi tuottaa vaikeuksia, tällöin kannattaa kirjallisissa tehtävissä suosia valmiita pohjia ja tukea antavia sanalistoja. Tarvittaessa myös pelkkä keskustelu riittää työstöksi.

Tila ja tekniikka. Elokuvaelämästä vahvistaa, jos käytössä on asianmukaiset tilat ja tekniikka. Tila kannattaa valita siten, ettei toiminta häiriinny ulkopuolisten tahojen takia. Paras katselukokemus luodaan, kun käytössä on muulta toiminnalta rauhoitettu yksityinen tila sekä elokuvien katseluun videotykki ja riittävä äänentoisto.

Ryhmätoiminnalle kannattaa laatia alustava toteutussuunnitelma koskien koko toiminnan kestoja sekä tarkempi ohjaussuunnitelma jokaiselle toimintakerralle erikseen. Yhden ohjaajan työpanoksella toimintakertoja voi olla hyvä pitää vähemmän, mutta kahden ohjaajan työpanoksella jopa 12 toimintakerran elokuvaryhmä on hyvinkin mahdollinen. Pidempi kesto mahdollistaa myös syvällisemmän työskentelyn ja pidempien elokuvien katselun. Alla esimerkki toteutus- ja ohjaussuunnitelmien sisällöistä.

Toteutussuunnitelma	Ohjaussuunnitelma
<ul style="list-style-type: none"> • ohjaajat • ajankohdat ja paikat • teemat • alustava ohjelma • tarvittavat materiaalit 	<ul style="list-style-type: none"> • ohjaajat • ajankohta ja paikka • teema • tarkennettu aikataulu ja ohjelma • tarvittavat materiaalit

Tarkempia esimerkkejä elokuvaryhmän toimintakertojen rungoista on koottu toteutusta käsittelevän luvun alle.

Kykyviisari

Työterveyslaitoksen työ- ja toimintakyvyn itsearviointikysely Kykyviisarissa asiakkaat arvioivat itse omaan hyvinvointiin, osallisuuteen, mieleen, arkeen, taitoihin sekä kehoon liittyvää toimintakykyä. Lisäksi kyselyssä kartoitetaan mm. koulutustaustaa sekä työhön ja tulevaisuuteen liittyviä ajatuksia. Kykyviisari on hyvä täyttää sekä asiakkuuden alussa että sen lopussa, jolloin voidaan nähdä, onko asiakkuuden aikana tapahtunut muutoksia.

Huomioita: Kykyviisarin tuloksia voidaan käyttää apuna asiakasryhmän kokouksissa ja ryhmätoiminnan suunnittelussa. Kysely kannattaa tehdä jo hyvissä ajoin ennen toiminnan aloittamista. Erityisesti kyselyn viimeinen kohta voi auttaa elokuvien teemojen valitsemisessa, sillä siinä asiakas vastaa kysymykseen: "Mihin elämäsi osa-alueille toivoisit muutosta?" Ryhmään voidaan tällöin pyytää asiakkaita, joilla on samankaltaiset toiveet muutosten osa-alueiden suhteen. Näin varmistetaan, että elokuvien teemoilla on potentiaalia hyödyttää kaikkia ryhmän jäseniä mahdollisimman hyvin.

Toteutus

Kun ryhmätoiminnan puitteet on suunniteltu ja asiakkaat koottu, on aika lähteä toteuttamaan ryhmää. Toiminta muotoutuu ryhmän edetessä siten, että alussa aikaa kuluu toiminnan esittelyyn sekä tutustumiseen. Lopussa taas on hyvä käyttää aikaa toiminnan niputtamiseen sekä jatkosuunnitelmien tekemiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa elokuvaryhmässä sitä, että ensimmäiselle ja viimeiselle kerralle kannattaa valita jotain kevyempää ja lyhytkestoisempaa katsottavaa, koska aikaa kuluu niin paljon muuhun toimintaan.

Alkuvaihe

Ensimmäisellä kerralla on hyvä käydä läpi toiminnan tarkoitus ja tavoitteet sekä esittäytymiset. Lisäksi kannattaa nostaa esiin ryhmän säännöt. Mikäli aikaa riittää, voi ryhmä itse muodostaa säännöt, mikä auttaa ryhmäytymisessä ja ryhmän jäsenten sitoutumisessa. Muutoin on hyvä muistuttaa ryhmän jäseniä ainakin seuraavista asioista:

- Ryhmä on luottamuksellinen, ei levitellä kylillä toisten sanomisia.
- Kaikilla on oikeus olla sellaisia kuin ovat, mutta toisia tulee kunnioittaa.
- Toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen eli kukin saa jakaa tai olla jakamatta omia ajatuksiaan. Mukavaa kuitenkin olisi, jos kaikki osallistuvat.

Oikeastaan vasta ensimmäisen ryhmäkerran aikana nähdään, voidaanko ennen ryhmää tehtyjä suunnitelmia toteuttaa ja millä laajuudella. Toimintaa kannattaakin ajatella ja suunnitella joustavasti sekä huolehtia esimerkiksi varasuunnitelmien ja -tehtävien riittävydestä, mikäli jokin asia ei menekään niin kuin on suunnitellut.

Vinkki: On tärkeää, että ryhmän jäseniä osallistetaan toiminnan suunnitteluun. Esimerkiksi elokuvien valinnassa voidaan kysyä vinkkejä tai antaa ryhmän valita muutamasta vaihtoehdosta.

Joskus voi olla niin, että ryhmässä ei synny keskustelua. Tällaisia tilanteita ajatellen ohjauksen toteutus työparin kanssa helpottaa keskustelun virittämistä. Kannattaa myös miettiä, onko ryhmä oikean kokoinen. Työstöjä voidaan toteuttaa yksilöohjauksella, mikäli ryhmässä jakaminen ja keskustelu ei luonnistu. Yksilöohjaus on muutoinkin suositeltavaa ryhmätoiminnan rinnalla, koska tämä mahdollistaa ohjaajan syvällisemmän tutustumisen ryhmän jäseniin.

Alla esimerkkirunko ensimmäiselle toimintakerralle:

Toiminta (teemana tutustuminen ja omat vahvuudet)	Kesto (min)
Ryhmätoiminnan esittely, esittelykierrros ja ryhmän säännöt	35
Anti-minä-harjoite	30
Kahvitauko	15
Elokuvan alustus ja lyhytelokuva liittyen vahvuuksiin	50
Keskustelua elokuvasta	15
Tehtävä liittyen omiin vahvuuksiin, esimerkiksi <i>Mitä ovat vahvuutesi?</i>	20
Palaute toimintakerrasta, toiveet liittyen seuraavien kertojen teemoihin, elokuviin ja työstöihin sekä seuraavan kerran alustus	20
Yhteensä	3 h

Keskivaihe

Ensimmäiset pari kertaa menevät toiminnan käynnistämiseen, tutustumiseen ja ryhmäytymiseen. Keskivaiheilla eli toimintakertoilla 3–7 on jo mahdollisuus monipuoliseen työskentelyyn sekä erilaisten ja eri pituisten elokuvien katsomiseen. Myös ryhmän keskivaiheilla on hyvä mainita, kuinka mones toimintakerta on kyseessä ja montako kertaa sen jälkeen on vielä jäljellä.

Vinkki: Kaikilla kerroilla ei ole tarpeen tehdä työstöjä, vaan tehtävän tekeminen voidaan siirtää seuraavan toimintakerran alkuun. Tämä kannattaa etenkin silloin, jos elokuvan lisäksi muuhun työskentelyyn ja keskusteluun jää alle tunti aikaa.

Tärkeintä on, että elokuvan päätteeksi ehditään purkaa sen herättämiä ajatuksia. Keskustelun tueksi voidaan tehdä myös tietovisa tai kyselytehtävä liittyen katsottuun elokuvaan.

Alla esimerkkirunko keskivaiheen toimintakerralle:

Toiminta (teemana omat unelmat ja niiden saavuttaminen)	Kesto (min)
Kuulumiskierros ja päivän teema, leffapurtavien esille laittaminen	30
Elokuvan alustus ja elokuva liittyen unelmien saavuttamiseen, esim. Teit meistä kauniin, tarvittaessa puolivälissä lyhyt jaloittelutauko (5 min)	120
Keskustelua elokuvasta	15
Palaute toimintakerrasta, ryhmän toiveet. Seuraavan kerran teema / ohjelma.	15
Yhteensä	3 h

Loppuvaihe

Toiseksi viimeisellä toimintakerralla on hyvä muistuttaa ryhmää, että seuraavalla kerralla toiminta päättyy. Jo tätä aiemmin kannattaa viritellä keskustelua siitä, mitä erityistä ryhmä haluaisi tehdä viimeisellä kerralla.

Viimeisellä toimintakerralla voidaan tehdä jotain erikoisempaa ryhmän päättymisen kunniaksi. Tällöin voidaan esimerkiksi lähteä katsomaan elokuvaa elokuvateatteriin, mikäli budjetti, sijainti ja käynnissä olevat elokuvat sen mahdollistavat. Kuitenkin myös pienellä budjetilla on mahdollisuus tehdä viimeisestä kerrasta ikimuistoinen, tällöin kannattaa panostaa tehtäviin harjoitteisiin.

Asiakkaiden kannalta on tärkeää, ettei elokuvaryhmän toiminta jää irralliseksi muista asiakkaan palveluista, vaan on yksi osa asiakkaan palvelukokonaisuutta. Loppuvaiheeseen on hyvä pohtia keinoja, miten asiakkaat voivat ryhmän jälkeen jatkaa omaa voimaantumisprosessiaan ja minkälaista tukea mahdollisesti pitäisi tarjota tähän.

Lopussa kerätään myös palautetta ja arvioidaan ryhmätoiminnan onnistumista. Tätä on kuvattu lisää seuraavassa alaluvussa.

Alla esimerkkirunko viimeiselle toimintakerralle:

Toiminta (teemana ryhmän lopetus ja tulevaisuus)	Kesto (min)
Kuulumiskierros ja päivän teeman alustus	15
Tehtävä: <i>Kutsumuskartta</i>	30
Kykyviisarin täyttö	20
Ruoanlaitto yhdessä	40
Humoristinen lyhytelokuva tai sketsivideoita ruokailun yhteydessä, esim. <i>Pulkkinen: Don't Push the River</i> , <i>Studio Julmahuvi: Roudasta rospuuttoon</i> , keskustelua esitetystä materiaalista.	45
Kirjallisen palautteen keruu ryhmätoiminnasta	15
Ryhmän lopetus, kiitokset	15
Yhteensä	3 h

Arviointi ja palaute

Elokuvaryhmän toimintaa arvioidaan koko toimintaprosessin ajan. Arviointikeinoja on monia, alla on listattuna muutamia keinoja kerätä palautetta sekä arvioida toiminnan etenemistä ja onnistumista.

Ohjaajan päiväkirjan pitäminen on hyvä keino ryhmätoiminnan reflektioon sekä ideoiden ja oivallusten kirjaamiseen. Myös ohjaajaparin kanssa tehtävä reflektio jokaisen toimintakerran jälkeen helpottaa toiminnan suunnittelua ja kehittelyä.

Suullista palautetta kannattaa pyytää ryhmäläisiltä jokaisella toimintakerralla, jotta varmistetaan ryhmätoiminnan mielekkyys ja tarkoituksenmukaisuus. Palautetta voi pyytää elokuvista, tehtävistä sekä ohjauksesta, ja lisäksi voidaan kysellä ryhmän ideoita ja toiveita liittyen toimintaan.

Viimeisellä kerralla on hyvä pyytää ryhmän jäseniltä palaute kirjallisena. Seuraavalla sivulla on esimerkki palautelomakkeesta, joka on vapaasti muokattavissa omiin käyttötarkoituksiin. Palautelomakkeessa on melko vapaamuotoisesti pyydetty asiakkaiden mielipiteitä koskien käsiteltyjä teemoja, katsottuja elokuvia, tehtyjä tehtäviä sekä ohjausta. Siinä on myös pyydetty antamaan ”risuja ja ruusuja” liittyen koko toimintaan.

Lisäksi voidaan arvioida asiakkaiden toimintakyvyn muutoksia Kykyviisarin tai muun arviointityökalun avulla. On kuitenkin tärkeää käydä asiakkaiden kanssa sanallisesti läpi Kykyviisarin tai muun arviointityökalun tulokset, sillä ne voivat poiketa asiakkaan kokemuksesta.

Vinkki: Kykyviisarin tuloksia kannattaa käsitellä sanallisesti kunkin ryhmän jäsenen kanssa erikseen. Mikäli Kykyviisarit täytetään sähköisesti, on palaute saatavilla välittömästi. Tällöin palaute ja mahdollinen tapahtunut muutos toimintakyvyn osa-alueilla voidaan käsitellä yksilökeskusteluissa ryhmätoiminnan aikana siten, että muiden tehdessä ruokaa, keskustelee ohjaaja yhden kanssa Kykyviisarin tuloksista. Muutoin kannattaa varata erillinen yksilöohjausaika kullekin ryhmän jäsenelle Kykyviisarin käsittelyyn.

Elokuvaryhmän palautelomake

Ryhmätoiminnan teemat saivat minut pohtimaan omaa tilannettani ja/tai tulevaisuuden suunnitelmiani:

Paljon Vähän Ei yhtään

Vapaa sana:

Käytetyt elokuvat ja/tai dokumentit herättivät ajatuksia liittyen omaan tilanteeseen ja/tai tulevaisuuden suunnitelmiin:

Paljon Vähän Ei yhtään

Vapaa sana:

Koin, että ohjaus ja käytetyt tehtävät tukivat käsiteltyjä teemoja:

Riittävästi Jonkin verran Ei yhtään

Vapaa sana:

Tämä toimi:

Tätä kehittäisin:

Kiitos palautteestasi!

KATSELUVINKKEJÄ

Alla muutamia katseluvinkkejä aakkosjärjestyksessä elokuvan nimen mukaan. Nimen perässä teemat, joita elokuvassa käsitellään, sekä elokuvatyyppi.

Elokuva	Teema(t)	Tyyppi
Bambi	Vaikeuksien voittaminen	A
Cubic (Equilibrium)	Tunteet, yhteiskunnallinen epäoikeudenmukaisuus, selviytyminen	E
Erin Brockovich	Sosiaalinen oikeus, rohkeus, yhteiskunnallinen vaikuttaminen	E
Hobbyhorse Revolution	Erilaisuus, rohkeus, yhteisöllisyys, voimavarat	D
Inside Out – mielen sopukoissa	Tunteet, muutoksen käsittely	A
Kovasikajuttu	Erilaisuus, unelmien toteuttaminen	D
Kuolleiden runoilijoiden seura (Dead Poet's Society)	Unelmien toteuttaminen, perinteitä vastaan kapinointi	E
Little Miss Sunshine	Erilaisuus, itsensä ja perheensä hyväksyminen	E
Lupaus	Suomen historia, sota, naiset sodassa	E
Million Dollar Baby	Ihmisyys, toivo, rohkeus, tahdonvoima	E
Pulkkinen: Don't Push the River	Yhteistyö, selviäminen	L/S
Päiväni Murmelina (Groundhog Day)	Ihmisenä kasvaminen, toimintatapojen muutos	E
Rita Hayworth – Avain pakoon (Shawshank Redemption)	Tahdonvoima, toivo, selviäminen	E
Studio Julmahuvi: Roudasta rospuuttoon	Suomalaisuus, epätoivo, sisu	L/S
The Royal Tenenbaums	Avioero, toimintahäiriöiset perhesuhteet, neuroosit	E
Teit meistä kauniin	Unelmien toteuttaminen	E
V niin kuin verikosto (V for Vendetta)	Yhteiskunnallinen epäoikeudenmukaisuus, selviytyminen	E
Äideistä parhain	Hylätyksi tuleminen, kipeät ihmissuhteet	E

(A = Animaatio, D = Dokumentti, E = Pitkä elokuva, L = Lyhytelokuva, S = sketsivideo)

OMAN MINÄN PORTFOLIO

Elokuvien teemoja voidaan keskustelun lisäksi käsitellä erilaisin kirjallisin tehtävin tai toiminnallisin harjoittein. Kirjallisista tehtävistä voidaan koota ”oman minän portfolio” eli tehtäväkoelma, jossa kiteytyvät kunkin ryhmäläisen omat vahvuudet, voimavarat sekä unelmat ja tavoitteet. Lisäksi elokuvien teemoja voidaan tukea muilla kuin kirjallisilla harjoitteilla. Seuraavaksi joitain esimerkkejä tehtävistä, joita pilotointiryhmissä on kokeiltu.

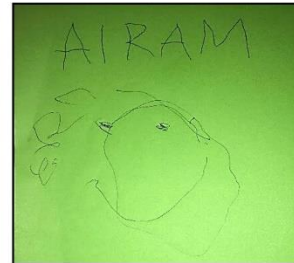
Tutustumisharjoitus: Anti-minä

Tarvikkeet: Erivärisiä papereita ja kyniä

Kesto: n. 30 min.

Pyydetään jokaista valitsemaan paperi, jonka väristä pitää kaikkein vähiten. Tämän jälkeen otetaan kynä siihen käteen, jolla ei tavallisesti kirjoita. Paperin ylälaitaan kirjoitetaan oma nimi nurinperin. Seuraavaksi paperi asetellaan pään päälle ja piirretään tällä heikommalla kädellä omakuva sokkona paperiin. Sitten paperin saa laskea takaisin pöydälle ja vaihtaa kynä vahvempaan käteen. Paperiin kirjoitetaan asioita itsestä, jotka ovat päinvastoin kuin todellisuudessa. Asiat voivat olla esimerkiksi luonteenpiirteitä tai asioita, joista pitää tai ei pidä. Lopuksi käydään vuorotellen läpi jokaisen kuvaus omasta anti-minästä.

Esimerkki: Osallistuja A pitää eläimistä, on luonteeltaan melko vilkas ja harrastaa kuvataiteita sekä käsitöiden tekemistä todellisuudessa. Hän kirjoittaa siis paperille, että inhoaa eläimiä, on luonteeltaan hyvin rauhallinen ja syntynyt peukalo keskellä kämmentä, eikä ole yhtään luova.

Kuvassa oikealla hymyilee Marian anti-minä Airam.

Huomioita: Harjoite otettiin hyvin vastaan ja koettiin hauskana, tunnelmaa keventävänä. Turvallinen tapa tutustua ryhmään. On kuitenkin huomioitava, ettei tällainen harjoite sovellu kaikille, sillä se vaatii jonkin verran uskallusta heittäytyä. Toisaalta, tässä harjoitteessa kaikki ovat samalla viivalla, sillä arvioitava eivät ole kenenkään piirustustaidot heikompaa kättä käytettäessä.

Lämmittelyharjoitus Hyvän mielen korttien avulla

Tarvikkeet: Hyvän mielen kortit (Maaretta Tukiainen, PS-kustannus, 2016)

Kesto: n. 15 min.

Hyvän mielen korteissa on kuvattu lausein 53 erilaista Hyvän mielen taitoa. Kortit asetellaan pöydälle niin, että lauseet ovat näkyvissä. Ryhmän jäseniä pyydetään noutamaan pöydältä kaksi korttia, toinen kortti kuvaa taitoa, jossa ajattelee olevansa jo aika hyvä, ja toinen kortti taitoa, jonka haluaisi osata paremmin. Tämän jälkeen palataan omalle paikalleen ja jaetaan vuorotellen muille valitsemiensa korttien sisältö.

Esimerkki: Olen hyvä kuuntelemaan. Haluaisin olla parempi sietämään epävarmuutta.

***Huomioita:** Tämä harjoite herätti hyvin keskustelua ryhmässä, sillä moni taito oli samaistuttava. Moni koki samankaltaisuutta myös kehittämiskohteiden osalta. Harjoite vaatii kuitenkin ryhmältä kykyä heittäytyä toiminnallisuuteen.*

Ajatushautomo (voimaannuttavat lauseet)

Tarvikkeet: Kyniä ja paperia.

Kesto: n. 15–20 min.

Jatka lauseita haluamallasi tavalla:

- Pidän itsessäni siitä, että...
- Olen arvokas, koska...
- Olen hyvä ystävä, sillä...
- Haluan, että ihmiset muistavat minut...
- Vuoden kuluttua haluan, että minulla on...
- Asioita, joita haluan kokeilla, ovat...
- Tulevaisuudessa haaveilen...
- Jos minulla olisi rajattomat mahdollisuudet, muuttaisin maailmassa...

***Huomioita:** Lauseenalkuja voi keksiä enemmänkin. Tehtävän voi purkaa keskustellen esimerkiksi siten, että pyytää jokaista valitsemaan yhden lauseistaan muille jaettavaksi. Tutussa ja turvallisessa ryhmässä voidaan jakaa useampikin lause. Tarvittaessa ohjaaja voi aloittaa jakamisen.*

Mitkä ovat vahvuutesi?

Tarvikkeet: Alla oleva lista vahvuuksista, kyniä.

Kesto: n. 15–20 min.

Ohessa on luettelo henkilökohtaisista vahvuuksista, joista on eri tavoin hyötyä eri töissä. Merkitse vahvuudet, jotka kuvaavat sinua tällä hetkellä. Voit myös itse lisätä niitä vahvuuksia, jotka mielestäsi listalta puuttuvat.

Aktiivinen	Joustava	Neuvokas	Suvaitseva
Aloitekykyinen	Järjestelmällinen	Nokkela	Sydämellinen
Antelias	Järkiperäinen	Nopea	Sympaattinen
Arvokas	Kaukonäköinen	Oikeudenmukainen	Säntillinen
Avarakatseinen	Kekseliäs	Oivaltava	Säästäväinen
Avulias	Kielellisesti lahjakas	Oma-aloitteinen	Taiteellinen
Demokraattinen	Kilpailuhenkinen	Omaperäinen	Tarkka
Eloisa	Kiltti	Oppivainen	Tarmokas
Empaattinen	Kohtelias	Optimistinen	Tasapainoinen
Ennakkoluuloton	Konservatiivinen	Palveluhenkinen	Teeskentelemätön
Epäitsekäs	Kunnianhimoinen	Peloton	Tehokas
Epävirallinen	Kypsä	Perusteellinen	Teoreettinen
Estoton	Kyvykäs	Pohdiskelevä	Terve
Eteenpäin pyrkivä	Kärsivällinen	Puhelias	Tiedonhaluinen
Hallitseva – harkitseva	Kätevä	Puoleensavetävä	Tunnollinen
Hassutteleva	Käytännöllinen	Pätevä	Tunteellinen
Herkkä	Lainkuuliainen	Päätäväinen	Täsmällinen
Hienotunteinen	Lempeä	Rauhallinen	Uskalias
Hillitty	Leppoisa	Realistinen	Uskollinen
Huolehtivainen	Looginen	Rehellinen	Uuttera
Huolellinen	Lujatahtoinen	Reipas	Vahva
Huoleton	Luonnollinen	Rento	Vakuuttava
Huomaavainen	Luonteva	Rohkea	Valpas
Hyväntuulinen	Luotettava	Sanavalmis	Varovainen
Hätäilemätön	Luova	Seikkailunhaluinen	Vastuuntuntoinen
Impulsiivinen	Mahdollisuuksiin tarttuva	Seurallinen	Vilpitön
Innokas	Maltillinen	Sinnikäs	Yhteistyökykyinen
Itseensä luottava	Mielikuvituksekas	Sopeutuva	Yksilöllinen
Itsensä hillitsevä	Miellyttävä	Sopuisa	Ymmärrettävä
Itsenäinen	Monitaitoinen	Sosiaalinen	Yritteliäs
Itsepintainen	Muodollinen	Spontaani	Ystävällinen
Itsevarma	Myötätuntoinen	Suora	Älykäs
Johdonmukainen	Määrätietoinen	Suunnitelmallinen	

Huomioita: Hankalampia sanoja voidaan aluksi tarvittaessa käydä läpi ja selittää lyhyesti. Lopuksi voidaan pyytää osallistujia jakamaan toisten kanssa esimerkiksi kolme itseään parhaiten ja kolme huonoiten kuvaavaa sanaa. Lisäksi voidaan vertailla mitä samaa ja mitä erilaista ryhmän jäsenissä on keskenään.

Voimavarojen kartoittaminen

Tehtävä on muokattu B. Furmanin ja B. Aholan (1999) Voimavara-auringosta.

Tarvikkeet: Kyniä ja paperia.

Kesto: n. 20–30 min.

Jaetaan kaikille paperia ja kynät. Käydään läpi kohta kohdalta alla olevat asiat. Vaihtoehtoisesti voidaan antaa tehtävä valmiiksi tulostettuna ryhmälle.

1. Kyvyt ja positiiviset ominaisuudet voimavarana
 - Listaa kykyjä ja taitoja eli positiivisia ominaisuuksiasi paperille.
 - Pohdittavaksi: Miten kyvyt ja taidot näkyvät elämässäsi? Miten kykyjä ja taitoja voisi hyödyntää tulevaisuudessa?
2. Muut ihmiset voimavarana
 - Listaa ihmisiä, jotka ovat elämässäsi voimavaroja (esim. perheenjäsenet, kaverit, ihannoimasi henkilöt ym.)
 - Kirjoita kunkin ihmisen kohdalle, millä tavalla hän on sinulle voimavara.
3. Muut asiat voimavarana
 - Listaa asioita, jotka antavat sinulle voimaa. Näitä voivat olla esim. harrastukset, kulttuuri, kotieläimet ym.
 - Pohdittavaksi: Voisiko näistä voimavaroista ottaa irti enemmänkin tulevaisuudessa. esim. opiskelun tai työn kannalta?
4. Haittatekijät voimavarana
 - Kirjoita kolme estettä, jotka koet vaikeuttavan elämääsi ja tavoitteidesi saavuttamista.
 - Mieti yksin tai parin kanssa, mitä positiivisia puolia näistä esteistä voi löytää.

***Huomioita:** Lopuksi tehtävä voidaan purkaa joko kokonaan tai osittain yhdessä. Esimerkiksi kohta 3 on suhteellisen turvallinen jaettavaksi, vaikka ryhmä ei olisi ehtinyt vielä kokoontua montaa kertaa.*

Menestyspankki

Tehtävä on mukailtu J. Koskimiehen (2015) julkaisusta Muuta uskomuksesi – muutat elämäsi!

Tarvikkeet: Kyniä ja paperia.

Kesto: n. 30 min.

Ihmisillä voi olla negatiivisia uskomuksia, kuten:

- En ole tarpeeksi [...].
- Minulla ei ole tarpeeksi [...] ollakseni onnellinen.
- En luota itseeni / sinuun / asiaan X.

Näitä asioita helposti alkaa pitää tosiasioina, vaikka kyse on pelkistä uskomuksista, jotka on mahdollista muuttaa positiivisemmiksi.

Kirjoita ylös, millaisia uskomuksia sinulla on seuraavista asioista:

- rakkaus ja ihmissuhteet
- oma arvo tai arvottomuus
- raha ja menestys
- terveys ja hyvinvointi
- identiteetti (kuka/millainen uskot olevasi)
- kyky oppia uutta ja luoda itselle hyvä elämä

Ovatko uskomuksesi voimaannuttavia (positiivisia) vai rajoittavia (negatiivisia)?

Seuraavaksi, muistele elämäsi ajalta tapahtumia, jotka osoittavat negatiiviset uskomuksesi vääriksi. Näitä ovat esimerkiksi kehut, kiitokset, arvostuksen osoitukset ja hyvä palaute. Kirjaa ne ylös. Lisäksi kirjaa ylös asiat, aivan pienetkin, joissa olet itse mielestäsi onnistunut, vaikket olisi saanut ulkopuolisilta tunnustusta asiasta. Näistä asioista muodostat itsellesi oman menestyspankin, jonka sisältöä voit kerryttää edelleen.

Aina, kun tunnet, ettet saa arvostusta osaksesi tai et itse luota itseesi, ota menestyspankkisi esiin. Sen avulla voit palata negatiivisesta ajattelusta takaisin todellisuuteen.

Kutumuskartta

Tehtävä on Ajattelun Ammatillainen -sivuston L. Järvilehdon (2011) käsialaa, pienin lisäyksin.

Tarvikkeet: Kyniä ja paperia.

Kesto: n. 30 min.

Kirjoita paperille kaikki sellainen tekeminen, josta nautit sen itsensä vuoksi. Jos pää meinaa koluta tyhjyyttään, voit hyödyntää ohesta löytyvää apulistaa. Pyri täyttämään koko paperi. Pisteytä sitten jokainen askare yhdestä kolmeen. 3: Asiat, joita saat jo nyt tehdä sydämesi kyllyydestä. 2: Toimet, joiden parissa askaroisit mielusti enemmän, jos vain aika tai raha riittäisi. 1: Puuhut, joita et kerta kaikkiaan pääse tekemään tarpeeksi. Kutumuskartta kertoo sinulle, kuka oikeasti olet: mitä tekisit, jos kukaan tai mikään ei rajoittaisi elämäsi.

Toimi näin:

1. Kirjoita ylös kaikki sellaiset toimet, joita teet niiden itsensä takia.
2. Käytä tarvittaessa apuna tätä sanalista:

Sosiaalinen toiminta	Luova toiminta	Liikennevälineet	Kulttuuri
keskustelu	kirjoittaminen	autoilu	kaunokirjallisuus
esiintyminen	maalaaminen	moottoripöyräily	kuvataide
huolenpito	soittaminen	polkupyöräily	teatteri
yhteydenpito	säveltäminen	rekan kuljettaminen	runous
tiedottaminen	laulaminen	veneily	elokuvat
opettaminen			musiikki
auttaminen	Hallinnollinen toiminta	Kuljetusvälineet	Käsilä tekeminen
Ajatustyö	johtaminen	linja-autot	puutyöt
tutkimustyö	organisointi	junat	hitsuustyöt
ideointi	suunnittelu	taksit	kankaat ja vaatteet
laskeminen	tiiimiyön koordinointi	lentokoneet	virkkaaminen
ohjelmointi	projektinhallinta	Eläin- ja kasvikunta	maalaustyöt
lukeminen	henkilöstösuunnittelu	puutarhanhoito	askartelu
ongelmanratkaisu	rekrytointi	ratsastaminen	
Ruumiillinen toiminta	Tietotekniikka ja elektro-	koirankoulutus	Ajanviete
urheilu	niikka	talouseläinten hoitaminen	ystävien kanssa oleilu
luonnossa liikkuminen	ohjelmistosuunnittelu	kalastaminen	videopelit
voimailu	laitesuunnittelu	metsänhoito	matkustaminen
tanssiminen	laitehuolto	hortoilu	sanaristikot
	elektroniikkamyynti	metsästäminen	ruoanlaitto

3. Pisteytä kirjaamasi toimet yhdestä kolmeen. (1: et saa tehdä juuri lainkaan tällä hetkellä. 2: saat tehdä, mutta tekisit mielelläsi lisää. 3: saat tehdä juuri niin paljon kuin haluat.)

Seuraavaksi pohdi, miten voisit oman kutumuskarttasi toimien avulla synnyttää tilanteen, jossa kaikki kohdat saisivat numeron kolme. Kutumuskartan pohjalta voit muokata työhön ja harrastuksiisi suuntautuvia toimia mielesi mukaan, esimerkiksi teatteria harrastava puutarhuri voi toteuttaa samoja asioita kuin puutarhanhoitoa harrastava näyttelijä.

LÄHTEET

- Aalto, M. 2000. Ryppäästä ryhmäksi. Tampere: My Generation Oy.
- Furman, B. & Ahola, B. 1999. Ratkaisukeskeinen itsensä kehittäminen. Saatavilla: http://elearn.ncp.fi/materiaali/kukkasniemis/pofoon/ratsu_voimavara-aurinko.pdf
- Greene, G.; Lee, M. Y. & Hoffpauir, S. 2005. The Languages of Empowerment and Strengths in Clinical Social Work: A Constructivist Perspective. *Families in Society* 86 (2), 267–277.
- Hinkka, T.; Koivisto, J. & Haverinen, R. 2006. Kartoittava kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista. *Stakesin raportteja 12 / 2006*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Viitattu 20.5.2017. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R12-2006-VERKKO.pdf>
- Hirvihuhta, H. & Litovaara, A. 2003. Ratkaisun taito. 1.–5. painos. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hokkanen, L. 2009. Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa M. Mäntysaari; A. Pohjola & T. Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus. 315–334.
- Hämäläinen, T. & Palo, S. 2014. Työpajapedagogiikka. Valmennuksen pedagogisia lähtökohtia työpajalla. Helsinki: Valtakunnallinen työpajajhdistys ry.
- Jouttimäki, P. 2011. Voimavaraistavaa sosiaalityötä ryhmässä. Ote julkaisusta P. Jouttimäki; S. Kangas S. & E. Saurama (toim.) *Uudistuva ja voimaannuttava aikuissosiaalityö. Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä - hankkeen loppuraportti. Soccan työpapereita 2011:1*. Helsinki: Socca. 93–143. Viitattu 21.5.2017. http://www.aikuissosiaalityo.fi/files/2694/ote_raportista_Uudistuva_ja_voimaannuttava_aikuissosiaalityo.pdf
- Juntunen, V. 2016. Vahvistu. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan käsikirja. 1. painos. Kajaani: Kainuun sote. Viitattu 14.1.2018. <https://sote.kainuu.fi/sites/sote.kainuu.fi/files/documents/library/2017-05/vAHVISTU.pdf>
- Järvilehto, L. 2011. Älä tee työtä rahasta. Saatavilla: <https://ajattelunammattilainen.fi/2011/09/12/ala-tee-tyota-rahasta/>
- Kopioisto ry 2018. Av-aineiston esittäminen. Saatavilla: <http://kopiraitti.fi/aineistojen-kaytto/audiovisuaaliset-teokset/av-aineiston-esittaminen/>
- Koskimies, J. 2015. Saatavilla: <http://www.nevolentia.fi/wp-content/uploads/2016/02/Muuta-uskomuksesi.pdf>
- Kuntoutusportti. 2016. Viitattu 8.4.2017. <https://kuntoutusportti.fi/kuntoutujalle/kuntoutuksen-jaotteleut/sosiaalinen-kuntoutus/>
- Mannström-Mäkelä, L. & Saukkola, K. 2008. Voimaannuttavan ohjaamisen käsikirja. Kaaoksesta arjen hallintaan. *Palmenia-sarja 33*. Helsinki: Gaudeamus.
- Metsävainio, M. 2013. Sosiaalinen toimintakyky – käsiteanalyttinen tutkimus. Pro gradu -tutkimus. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 20.5.2017. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20130084/urn_nbn_fi_uef-20130084.pdf

Mäkipää, P. 1996. Elokuvatapiasta eli elävän kuvan hoidollisesta käytöstä. Anjalankoski: Kuu-Maa tuotanto. Kuusankoski: T:mi Antti U. Nurminen.

Niemistö, R. 2002. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. 5. uudistettu painos. Helsinki: Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Ruponen, R.; Nummenmaa, A. R. & Koivuluhta, M. 2000. Ryhmäohjaus muutoksen mahdollisuuden maise- mana. Teoksessa Onnismaa, J.; Pasanen, H. & Spangar, T. (Toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana I. Oh- jauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saarinen, M. 2006. Leffaterapiaa. Tunneälyä ja itsetuntemusta kotisohvalta. Helsinki: Kirjapaja oy.

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulu: Oulu University Press.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Tanskanen, S. 2015. Toiminnallisuus ryhmämuotoisessa asiakastyössä. Teoksessa Näkki, P. & Sayed, T. (Toim.) Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita Publishing Oy. 105–126.

Tarkovski, A. 1989. Vangittu aika. Love kirjat.

Tekijänoikeuslaki 404/1961.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. THL. 2015. Sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 8.4.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/sosiaalinen-kun- toutus>

Vilén M; Leppämäki P. & Ekström L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Vogt, I. 2016. Voimavarakeskeinen lähestymistapa sosiaaliohjauksessa. Teoksessa J. Helminen (toim.) Sosiaaliohjaus – lähtökohtia ja käytäntöjä. 1. painos. Helsinki: Edita Publishing Oy. 29–43.

Oppaan kuvat: Mika Huuhka (kansi ja s. 8), Maria Tuomi (s. 20)

Elokuvaryhmän palautelomake

Ryhmätoiminnan teemat saivat minut pohtimaan omaa tilannettani ja/tai tulevaisuuden suunnitelmiani:

Paljon Vähän Ei yhtään

Vapaa sana:

Käytetyt elokuvat ja/tai dokumentit herättivät ajatuksia liittyen omaan tilanteeseen ja/tai tulevaisuuden suunnitelmiin:

Paljon Vähän Ei yhtään

Vapaa sana:

Koin, että ohjaus ja käytetyt tehtävät tukivat käsiteltyjä teemoja:

Riittävästi Jonkin verran Ei yhtään

Vapaa sana:

Tämä toimi:

Tätä kehittäisin:

Kiitos palautteestasi!